

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง และวิเคราะห์บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้นำชุมชนปลายโพงพาง สมาชิกในชุมชนปลายโพงพาง และกลุ่มพันธมิตรที่ให้การสนับสนุน จำนวนทั้งสิ้น 11 คน

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษา 2 ประเด็น คือ

1. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
2. บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาตามปัญหาคำวิจัยได้ดังนี้

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนปลายโพงพาง

ประวัติความเป็นมาของตำบลปลายโพงพาง

ประมาณ 2,000 ปีก่อน พื้นที่ที่ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองทั้งหมดคงเป็นพื้นทะเล เมืองสมุทรสงครามยังไม่เกิด และเมื่อย้อนหลังประมาณ 200 ปีต้นสมัยรัตนโกสินทร์ จังหวัดสมุทรสงครามยังรวมอยู่กับจังหวัดราชบุรี มีหลวงยกบัตรแห่งมณฑลราชบุรี (รัชกาลที่ 1) เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของประชาชน หลวงยกบัตรได้เดินทางโดยเรือไปตามลำคลองต่าง ๆ ของแม่กลอง ซึ่งรวมถึงคลองต่าง ๆ ทั้ง 7 คลองของตำบลปลายโพงพางด้วย ในยุคนั้นแม่น้ำลำคลองมีน้ำใส

สะอาด มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งไม้ผลและสัตว์น้ำ ผู้คนมีน้อย และใช้เรือในการสัญจรไปมาเท่านั้น ถือว่ายุคนี้เป็นยุคแรกของตำบลปลายโพงพาง

ต่อมายุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และการเพิ่มขึ้นของผู้คนที่อาศัยอยู่เดิมและอพยพมาจากต่างถิ่น ทำให้ตำบลปลายโพงพางขยายตัวมากขึ้น และในช่วงยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงทั้งการกระจายอำนาจจากทางราชการ และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เข้ามาดูแลทุกข์สุขของประชาชน ปัจจุบันตำบลปลายโพงพางได้ปรับการทำงานจากสภาตำบลมาเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่มีความร่มรื่นแวดล้อมด้วยสวนมะพร้าวและสวนส้มโอ มีคลอง 7 คลอง 19 ลำกระโดง 1 ลำราง ไหลผ่านเข้าไปถึงหัวกระโดงบ้านทุกหลัง ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่กันใช้เรือเป็นพาหนะหลัก นอกจากนี้ยังมีสภาพที่สมบูรณ์ริมสองฝั่งคลอง เป็นบริเวณที่น้ำเค็มมาเจอกับน้ำจืด ทำให้น้ำในคลองบริเวณนั้นเป็นน้ำกร่อย มีความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติทั้งท้องน้ำและป่าชายเลนริมตลิ่ง ทำให้สภาพแวดล้อมบริเวณริมคลองกลายเป็นแหล่งต้นไม้นานาพันธุ์และแหล่งอาศัยหากินของสัตว์ต่างๆ มากมาย รวมทั้งหิ้งห้อยนับหมื่นตัว ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์และจุดเด่นของชุมชน

สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

ชาวปลายโพงพางมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสงบ สภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยยังคงสภาพเป็นบ้านในสมัยโบราณ คือ “บ้านทรงไทย” เนื่องจากชาวบ้านมีวิถีชีวิตชุมชนอยู่ตามริมน้ำและมีความผูกพันกับแม่น้ำลำคลองอย่างมาก เพราะใช้เป็นที่เส้นทางในการสัญจรไปมาในชีวิตประจำวัน จึงสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองมาแต่โบราณ ลักษณะของบ้านเป็นเรือนไทยภาคกลาง และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของบ้านทรงไทยนี้ไว้มานานกว่า 100 ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในตำบลปลายโพงพางมีบ้านเรือนที่มีลักษณะเป็นบ้านทรงไทยจำนวนมากถึง 185 หลัง นอกจากนี้ ชาวปลายโพงพางยังมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับวัด ทำบุญตักบาตรทุกเช้าทั้งทางบกและทางน้ำ อันถือเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

สำหรับการประกอบอาชีพ ชาวปลายโพงพางสืบสานวิถีชีวิตมาจากบรรพบุรุษ มีอาชีพทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าว และมีการทำสวนส้มโอ โดยพันธุ์ที่นิยมปลูกคือ พันธุ์ขาวใหญ่

หรือชาวพิสุทธ์ ซึ่งเป็นสายพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจุบันกลายเป็นผลไม้ทางเศรษฐกิจที่สร้างชื่อเสียงและรายได้อย่างมาก

ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ชาวปลายโพงพางส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำสวนผลไม้ ลิ้นจี่ ส้มโอ กล้วย ทั้งนี้ ผลผลิตที่ได้มาจะมีคนในหมู่บ้านมารับซื้อผลผลิตไปขาย หรืออาจมีคนภายนอกมารับซื้อเองที่สวน นับเป็นรายได้หลักของชาวปลายโพงพาง ซึ่งเป็นรายได้หรือฐานะที่พออยู่พอกิน เนื่องจากชาวบ้านใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย มีค่าใช้จ่ายไม่มาก ถือว่าไม่มีความเดือดร้อนทางด้านเศรษฐกิจหรือการเงินมากนัก สำหรับการเข้าร่วมโครงการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ในชุมชน ถือเป็นเพียงรายได้เสริมทางหนึ่ง ซึ่งถือเป็นการกระจายรายได้ อีกทั้งยังช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจของจังหวัดด้วย

สภาพสังคมของชุมชนถือว่ามีสิ่งจำเป็นพื้นฐาน และมีการรวมตัวของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ส่วนการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยปกติส่วนใหญ่ชาวบ้านจะมีโอกาสได้พบปะพูดคุยกันตามงานบุญหรืองานวัดต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารกันบ้าง ทั้งโทรศัพท์ที่บ้านและโทรศัพท์มือถือ โดยแทบทุกครัวเรือนในชุมชนจะมีโทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์มือถือใช้

สำหรับวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งชาวแม่กลองถือเป็นความภาคภูมิใจประการหนึ่งคือ การเป็นดินแดนที่ให้กำเนิดศิลปินผู้มีความโดดเด่นด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในงานศิลป์แขนงต่าง ๆ มาตลอดทุกยุคทุกสมัย อาทิเช่น ด้านดนตรีไทย การขับร้อง หุ่นกระบอก จิตรกรรม จนกลายเป็นย่านวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของผู้คนทั่วไป อีกทั้งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แตกต่าง โดยพื้นที่ของชุมชนปลายโพงพางมีพัฒนาการของชุมชนริมน้ำที่มีอาชีพการทำสวนผลไม้ และการทำน้ำตาลมะพร้าวมาช้านาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมไปถึงการเกิดขึ้นของย่านการค้าขายริมน้ำหรือตลาดน้ำ

ความเป็นมาของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชน

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามนี้ มีที่มาสืบเนื่องจากแรงบันดาลใจของนายธวัช บุญพิศ กำนันตำบลปลายโพงพางในขณะนั้น โดยมีนายประมินทร์ แสนประสิทธิ์ พัฒนาการจังหวัด เป็นผู้จุดประกายความคิดเรื่องโฮมสเตย์

นอกจากนี้ ในปีพ.ศ. 2540 รัฐบาลได้มีนโยบายแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม กอปรกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงกำหนดให้มีการรณรงค์ปีท่องเที่ยวไทย 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999) ในการนี้จังหวัดสมุทรสงครามก็ได้ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว โดยกำหนดนโยบายให้ทุกหน่วยงานของจังหวัดสนับสนุนให้มีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม

อีกทั้งด้วยศักยภาพของชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมในหมู่บ้านที่เอื้อประโยชน์ รวมทั้งพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านมีความพร้อมมากที่สุด จึงได้รับความเห็นชอบจัดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นที่บ้านโคกเกตุ หมู่ที่ 7 ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยกำหนดบ้านพักครั้งแรกเป็นบ้านของนายธวัช บุญพัทธ์ นายเฉลิม กฤษณะเศรษฐี และนายนิมิต อินทหลวง รวม 3 หลัง ทดลองนำร่องให้นักท่องเที่ยวมาพักค้างคืน

ด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน ได้มีการเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ช่อง 9 และยังมีการประชาสัมพันธ์ต่อ ๆ กัน ทำให้สื่อมวลชนทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์รายการต่าง ๆ มาถ่ายทำรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่ในอนุสาร อสท. ปีที่ 40 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนตุลาคม 2542 เป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นระยะ ๆ โดยการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

หลังจากทดลองเปิดบ้านพักรับนักท่องเที่ยวมาระยะหนึ่งแล้ว อบต. ปลายโพงพางได้จัดทำพิธีเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางระดับตำบล เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2542 ก่อนที่จะจัดพิธีเปิดอย่างเป็นทางการระดับจังหวัด เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2542

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนในปัจจุบัน

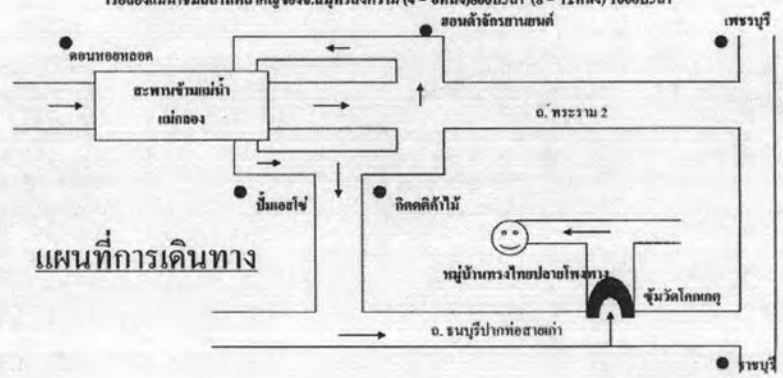
นับตั้งแต่เริ่มเปิดโครงการปีพ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบันปีพ.ศ. 2550 นับว่ามีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มาเป็นเวลานานถึงเกือบ 8 ปีแล้ว ในด้านที่พักนั้น ปัจจุบันมีบ้านทรงไทยที่เข้าร่วมโครงการทั้งหมด 19 หลัง และมีบริการด้านอาหาร ความสะอาด/สิ่งอำนวยความสะดวก และความปลอดภัย ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ปัจจุบันมีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวดังเอกสารของทางโครงการ ดังนี้

☺☺
 ☺☺ โปรแกรมท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง โทร 034-767520 แฟกซ์ 034767521
 - การเดินทางขึ้นรถตู้ที่อนุสาวรีย์ชัยขวงใต้ทางด่วนพหลโยธิน เมอวีถึงปิ่นเกล้า ตามแม่ถ้อง สุดสาย ต่อรถสองแถวสายวัดโคกกุด ถึงบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

วันแรก
 13.00 น. ต่อเรือชมวิถีชีวิตตามสายสายลำคลอง ชมบ้านเรือนไทย ชมการทำน้ำตาลมะพร้าว และชมสวนส้มโอ
 16.00 น. พักพาเรือ เล่นน้ำตามธรรมชาติ
 17.30 น. รับประทานอาหารเย็นตามคำหรับชาวสวน
 19.00 น. ต่อเรือชมบรรยากาศยามค่ำที่ชมสิ่งมหัศจรรย์แห่งที่ดอนบนห่มผ้าพระพิริบแสงเพื่อภารกิจแห่งความรักบนคันลำทูลิมสองฝั่งคลอง

วันที่สอง
 06.30 น. ตื่นเช้า เตรียมตัวใส่บาตรพระบิณฑบาตทางเรือ
 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
 09.00 น. นั่งเรือชมวิถีชีวิตริมสองฝั่งแม่น้ำแม่ถ้อง ชมพิพิธภัณฑ์วัดกุฎีรัตนกรกฎของชมจิตรกรรมดูโบสถ์ไม้สักและสถูปไม้ไผ่กันวัดบางแกน้อย ชมอุโบสถปรกโพธิ์ วัดบางกุ้ง
 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวันตามอัธยาศัยที่อุทยาน 3.2 (เสียค่าบริการ 20 บ./คน) ชมสวนดอกไม้ในวรรณคดี และพิพิธภัณฑ์บ้านเรือนไทย
 13.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

อัตราค่าใช้จ่าย
 แพคเกจ 2 วัน 1 คืน 850 บ./ท่าน รวมทุกโปรแกรม (เสาร์-อาทิตย์) หรือ 5 ท่านขึ้นไปในวันธรรมดา วันธรรมดา 500 บ./ท่าน รวมทั้งอาหาร 2 มื้อ
 เรือชมวิถีชีวิตริมคลอง (4-6 ที่นั่ง) 500บ./ลำ เรือชมทิวทัศน์ยามค่ำ (4-6 ที่นั่ง) 500บ./ลำ
 เรืออั่งแม่หัวชมสถานที่สำคัญของอ.สมุทรสงคราม (4-6 ที่นั่ง) 800บ./ลำ (8-12 ที่นั่ง) 1000บ./ลำ

ภาพ : เอกสารแจก โปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชนปลายโพงพาง

ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากมาให้ความสนใจและเข้ามาเที่ยวโฮมสเตย์ที่ปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีนักท่องเที่ยวเฉลี่ยประมาณสัปดาห์ละ 60 คน และแม้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนนี้จะดำเนินการมาเป็นเวลาเกือบ 8 ปีแล้ว แต่ก็ยังได้รับความนิยมและความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อย ๆ

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 1 : รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษารูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยว โดยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 สถานการณ์ ตามระยะเวลาของการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง ดังนี้

1. สถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือสมาชิกในชุมชน
2. สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
3. สถานการณ์แก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

สถานการณ์ในแต่ละรูปแบบ ได้แบ่งวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ซึ่งแบ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารภายในชุมชน และรูปแบบการสื่อสารภายนอกชุมชน

1. สถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือสมาชิกในชุมชน

จากผลการศึกษาสถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือสมาชิกในชุมชน สรุปได้ว่า มีรูปแบบการสื่อสาร 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน และการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร

1.1 รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ ได้แก่

- การประชุมระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสารสองทาง

ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น การตอบโต้ระหว่างกันค่อนข้างน้อย โดยสารที่ผู้นำชุมชนใช้รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการลักษณะนี้ คือ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของโครงการ รวมทั้งการขอความร่วมมือในการทำกิจกรรมพิเศษหรือในวาระโอกาสสำคัญ

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยกันโดยตรงระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งพบว่าการพูดคุยลักษณะนี้เมื่อผู้นำชุมชนพูดคุยชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมโครงการ โดยผู้นำชุมชนจะเดินทางไปถึงที่บ้านของสมาชิกในชุมชนและชักชวนด้วยตนเอง ผู้วิจัยพบว่า การพูดจาสื่อสารกันต่อหน้าแบบส่วนตัวอย่างนี้ ทำให้ทั้งสองฝ่ายได้พูดคุย สอบถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้ตอบกันได้ทันทีและเต็มที่ และให้บรรยากาศแบบเป็นกันเองในการพูดคุย อีกทั้งการมาชักชวนโดยตรงถึงที่บ้านของผู้นำชุมชนยังแสดงถึงการให้เกียรติและให้ความสำคัญกับสมาชิกในชุมชนด้วย ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนยอมให้ความร่วมมือ ถือเป็นวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมและได้ประสิทธิผลมาก
- การโทรศัพท์พูดคุยกันระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน โดยผู้นำชุมชนใช้วิธีการโทรศัพท์ไปหาสมาชิกในชุมชน เพื่อแจ้งข่าวสารหรือขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนมาประชุมกัน รวมทั้งนัดวันและเวลาในการประชุม ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางที่สะดวก รวดเร็ว ถึงตัว และผู้วิจัยพบว่า การโทรศัพท์เป็นวิธีการสื่อสารที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนปลายโพงพาง ซึ่งมีคูคลองมากมายและต้องใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง โดยเป็นการช่วยประหยัดเวลาและให้ความสะดวกระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ถือเป็นวิธีการที่ใช้ช่องทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการพูดคุยบอกกล่าวเพื่อนัดหมาย

การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การใช้เสียงตามสายในการกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน โดยเนื้อหาที่สื่อสารผ่านเสียงตามสายเป็นการประกาศเชิญชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมโครงการ เป็นการใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชน โดยผู้นำชุมชนใช้เสียงตามสายซึ่งอยู่ที่บ้านของตนเป็นช่องทางการสื่อสารในการแจ้งประกาศเชิญชวนให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารไปทั่วทั้งตำบล ถือเป็นวิธีการแจ้งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสารจำนวนมากที่ได้ประสิทธิผล

1.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษารูปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยกันโดยตรงระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งพบว่าเป็นการพูดคุยเพื่อขอความช่วยเหลือเล็กน้อย ๆ ระหว่างกัน เช่น การขอยืมเรือจากบ้านใกล้เคียงเพื่อบริการและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
- การบอกต่อ ๆ กันระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นการพูดคุยบอกต่อเพื่อแจ้งข่าวสารระหว่างสมาชิกด้วยกันเองให้รับทราบ

1.3 รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร

ผลการศึกษารูปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยกันโดยตรงของผู้นำชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร ซึ่งพบว่าเป็นการพูดคุยเพื่อเจรจา ประสานงาน และขอความร่วมมือ โดยกำหนดเส้นทางไปพบและติดต่อพูดคุยโดยตรงกับพันธมิตรในชุมชน ได้แก่ วัด หรือสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อขออนุญาตหรือขอความร่วมมือในการพานักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมสถานที่ตามโปรแกรมท่องเที่ยวของโครงการ เพื่อศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน นับว่าเป็นการสื่อสารที่ทั้งสองฝ่ายได้พูดคุย ชักถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน อีกทั้งการที่ผู้นำชุมชนไปพบและขอความร่วมมือด้วยตนเองถือเป็นการให้เกียรติอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

2. สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพาง เป็นการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชนปลายโพงพาง ซึ่งประกอบด้วยรูปแบบการสื่อสาร 3 รูปแบบ คือ รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร และรูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชน

2.1 รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ ได้แก่

- การประชุมระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งพบว่าการสื่อสารในลักษณะนี้เกิดขึ้นเมื่อมีการจัดการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้กำหนดเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการ การจัดสรรรายได้ กฎ/ข้อตกลง/ข้อห้าม และใช้วิธีการสื่อสารโดยการเรียกประชุมเพื่อบอกกล่าวหรือแจ้งเกณฑ์ดังกล่าวนี้ให้สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการรับทราบโดยทั่วกัน

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยกันโดยตรงระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งพบว่าการสื่อสารในลักษณะนี้เกิดขึ้นเมื่อผู้นำชุมชนได้มาพูดคุยโดยตรงถึงที่บ้านของสมาชิกในชุมชน เพื่อให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และแนะนำเรื่องการวางตัวหรือการปฏิบัติตัวกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งแนะนำการเตรียมตัว การจัดระเบียบบ้านพัก การรักษาความสะอาด ตลอดจนจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ การสื่อสารลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกในชุมชนเดินทางมาพบปะพูดคุยโดยตรงกับผู้นำชุมชนเพื่อรับรายได้จากการให้บริการด้วยตนเอง

- การโทรศัพท์ระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งพบว่าการสื่อสารในลักษณะนี้เกิดขึ้นเมื่อผู้นำชุมชนโทรศัพท์ไปยังสมาชิกในชุมชน เพื่อแจ้งให้ทราบถึงข้อมูลหรือจำนวนนักท่องเที่ยว และติดต่อประสานงานเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเตรียมการด้านต่าง ๆ ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ เมื่อจะมีการไปรับรายได้ของสมาชิกในชุมชน

สมาชิกจะใช้วิธีการโทรศัพท์ไปแจ้งและนัดหมายกับผู้นำชุมชนล่วงหน้าก่อนเดินทางไปพบ ซึ่งผู้วิจัยพบว่า การโทรศัพท์เป็นช่องทางการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและโต้ตอบกันได้ทันที ถือเป็นวิธีการสื่อสารเพื่อแจ้งข้อมูลและติดต่อประสานงานที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับสภาพชุมชนที่แวดล้อมด้วยकुคลองมากมายและใช้เร็วเป็นพาหนะในการเดินทาง

การสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการ ได้แก่

- การใช้เอกสารและป้ายประกาศ ซึ่งผู้นำชุมชนใช้สื่อเอกสารและป้ายประกาศนี้ในการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศหรือเรื่องราวของหึ่งห้อยแก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะคนเรือ เพื่อให้สามารถนำไปบอกเล่าหรืออธิบายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนจะแจกเอกสารข้อมูลดังกล่าวให้กับคนเรือเพื่อนำไปอ่านหรือศึกษา และมีการติดป้ายประกาศข้อมูลเกี่ยวกับหึ่งห้อยไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวด้วย นับว่าเป็นสื่อเฉพาะกิจที่ผู้นำชุมชนใช้ในการสื่อสารให้ข้อมูลความรู้กับสมาชิกในชุมชน

2.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ ได้แก่

- การประชุมอบรมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร อันได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งถือเป็นหน่วยงานพันธมิตรภายนอกชุมชนที่เข้ามาช่วยเหลือการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยจัดประชุมอบรมเพื่อให้ข้อมูลความรู้และคำแนะนำต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว และจัดการประชุมอบรมนอกสถานที่ให้แก่ชุมชน โดยการพาผู้นำโครงการไปประชุมดูงานด้านการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ รวมทั้งมีการนำเจ้าของโครงการจากที่อื่นมาดูงานการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางด้วย ถือเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ผู้เข้าร่วมประชุมดูงานจะเห็นตัวอย่างการดำเนินงานจากสถานที่จริง ซึ่งช่วยให้เห็นภาพการจัดการการท่องเที่ยวจริงอีกด้วย ตลอดจนมีการจัดประชุมเพื่อทำเว็บไซต์

ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน นับว่าเป็นวิธีการสื่อสารที่ผู้รับสารจะได้รับข้อมูลและประโยชน์ต่าง ๆ โดยทั่วกัน

2.3 รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชน

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยโดยตรงระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชน ซึ่งพบว่าสื่อมวลชนต่าง ๆ ทั้งรายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เข้ามาถ่ายทำรายการและสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน เป็นการสื่อสารที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับรู้ข้อมูลพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นับว่าสื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยสื่อสารประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชน และช่วยให้การท่องเที่ยวของชุมชนเป็นที่รู้จักแพร่หลายในปัจจุบัน โดยที่ทางชุมชนไม่ต้องร้องขอหรือเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

3. สถานการณ์แก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า สถานการณ์แก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เป็นการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชนปลายโพรงฟาง ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน อันได้แก่ ปัญหาเสียงรบกวน และปัญหาอื่น ๆ โดยมีรูปแบบการสื่อสาร 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน การสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน และการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

3.1 รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนนี้ เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ ได้แก่

- การประชุมสั่งการระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน โดยการเรียกคนเรือประชุม เพื่อสั่งการให้ปรับแก้ไขเครื่องเรือให้เสียงเบาลง และย้ำเน้นเรื่องมารยาทในการขับเรือ เป็นการสื่อสารเพื่อให้คนเรือทุกคนได้รับทราบปัญหาและช่วยกันแก้ไขโดยทั่วกัน

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยโดยตรงเพื่อคลี่คลายปัญหาระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้เข้ามาคลี่คลายปัญหาด้วยการพูดคุยโดยตรงถึงที่บ้านของสมาชิกผู้อาศัยในชุมชนด้วยตนเอง เพื่ออธิบาย ทำความเข้าใจ และคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับจัดขนมหรือของขวัญเล็กๆ น้อยๆ ไปมอบให้เป็นสิริมงคลในวันเทศกาลปีใหม่ ผู้วิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างยิ่งในการคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ และการที่ผู้นำชุมชนเดินทางไปพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนถึงที่บ้านด้วยตนเองถือเป็นรูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม ซึ่งแสดงถึงความใกล้ชิด ความห่วงใยดูแล และใส่ใจความสงบสุขของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนจนถึงความไม่ถือตัวในฐานะที่มีตำแหน่งหรืออำนาจในการปกครองที่สูงกว่าด้วย ช่วยให้การแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ คลี่คลายไปได้โดยสำเร็จและราบรื่น

การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การใช้เสียงตามสายเพื่อขอความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนใช้เสียงตามสายเพื่อชี้แจงขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนให้ช่วยกันอนุรักษ์ต้นลำพูไว้เพื่อประโยชน์ของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น เป็นการใช้ช่องทางการสื่อสารที่สามารถชี้แจงและขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนได้โดยทั่วกัน

3.2 รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน

ผลการศึกษารูปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยโดยตรงระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง ซึ่งพบว่าเป็นการสื่อสารระหว่างสมาชิกกลุ่มคนเรือกับสมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชน โดยเมื่อเกิดปัญหาข้อขัดแย้งหรือความไม่พอใจจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากเสียงรบกวนดังกล่าวก็จะบ่นว่าโดยตรงกับคนเรือ และฝากคนเรือมาบอกผู้นำชุมชนหรือทางศูนย์ฯ อีกที จากนั้นคนเรือจะรีบมาแจ้งข้อมูลข่าวสารดังกล่าวให้กับผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาต่อไป เป็นการสื่อสารที่ทั้งสองฝ่ายมีฐานะเป็นลูกบ้านเหมือนกัน จึงสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างเต็มที่และตรงไปตรงมา ไม่ต้องเกรงใจกัน นับเป็นการสื่อสารแนวอนนระหว่างชาวบ้านด้วยกัน แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการยับยั้งหรือแก้ไขปัญหาไม่ให้อรุนแรงมากขึ้น

3.3 รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

- การพูดคุยโดยตรงระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งพบว่าเป็นการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับนักท่องเที่ยว โดยเมื่อผู้นำชุมชนได้รับการบอกกล่าวร้องเรียนจากสมาชิกในชุมชนถึงปัญหาข้อขัดแย้งอันขัดกับวัฒนธรรมประเพณีของสังคมในชุมชน ผู้นำชุมชนจึงแก้ปัญหาโดยใช้วิธีการสื่อสารด้วยการพูดคุยโดยตรงกับนักท่องเที่ยว เพื่อขอเปลี่ยนบ้านพักไปยังบ้านพักที่มีห้องส่วนตัวหรือค่อนข้างมิดชิด ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนจะให้การอธิบายเหตุผลโดยไม่ให้กระทบกระเทือนถึงความรู้สึกของนักท่องเที่ยว นับเป็นการสื่อสารที่มีความสำคัญและต้องอาศัยความระมัดระวังในการสื่อสารให้เหมาะสม

ปัญหานำการวิจัยข้อที่ 2 : บทบาทของผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้นำชุมชนตำบลปลายโพงพาง คือ กำนันธวัช บุญพัต มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทในการริเริ่มก่อตั้งโครงการ การระดมและกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งภายในชุมชน ดังนี้

2.1 บทบาทในการริเริ่มก่อตั้งโครงการ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า บทบาทในการริเริ่มโครงการเริ่มต้นขึ้นเมื่อนายธวัช บุญพัต ผู้นำชุมชน ได้รับการจุดประกายแรงบันดาลใจจากการสื่อสารพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับพัฒนาการจังหวัด ประกอบกับนโยบายสนับสนุนของรัฐบาล และการขอร้องให้หน่วยงานของจังหวัดช่วยติดต่อประสานงานเพื่อไปศึกษาดูงาน โดยหลังกลับจากการไปดูงาน นายธวัช บุญพัต ได้จัดประชุมกรรมการบริหาร และจัดเวทีชาวบ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน แล้วได้จัดบ้านของตนเอง รวมทั้งบ้านของนายเฉลิม กฤษณะเศรษฐี และนายนิมิต อินทหลวง เพื่อให้พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว ในที่สุดนายธวัช บุญพัต ในฐานะประธานกรรมการบริหารอบต.ปลายโพงพางและประชาชนชาวปลายโพงพาง ก็ได้จัดพิธีเปิดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยขึ้นในปีพ.ศ.2542 พร้อมกับเรียนเชิญกรรมการบริหารอบต.ตำบลอื่น ๆ อีก 9 อบต. และหน่วยงานต่าง ๆ ของจังหวัดมาร่วมประชุมสัมมนาเรื่องจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดสมุทรสงคราม ซึ่งผลที่ตามมาคือ สื่อต่าง ๆ ได้เสนอข่าวให้อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นที่รู้จักและพูดกันทั่วทั้งเมือง โดยที่กำนันธวัช ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์แม้แต่บาทเดียว

นับว่าลักษณะความเป็นผู้นำ มุ่งมั่น และความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้กับชุมชน ประกอบกับความเป็นผู้นำชุมชนที่มีอำนาจในการปกครอง เป็นที่นับหน้าถือตาทางสังคม และการมีเครือข่ายการติดต่อสื่อสารกับบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงบทบาททางการสื่อสารเฉพาะตัว ทั้งในการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การขอความช่วยเหลือ หรือการจัดประชุม ล้วนเป็นบทบาทของผู้นำชุมชนหรือกำนันธวัช บุญพัตในการริเริ่มก่อตั้งโครงการดังกล่าวจนประสบความสำเร็จ

2.2 บทบาทในการระดมและกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า บทบาทในการระดมและกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน ทางผู้นำชุมชนมีรูปแบบการสื่อสารหลายทางประกอบกัน คือ การใช้เสียงตามสาย เพื่อ

ประกาศเชิญชวนสมาชิกในชุมชนให้ได้รับทราบโดยทั่วกัน ซึ่งเป็นการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ และการพูดคุยโดยตรงกับสมาชิกในชุมชน โดยการพูดคุยชักชวนถึงที่บ้านของสมาชิกในชุมชนด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ การสื่อสารแต่ละรูปแบบนี้ต่างมาช่วยเสริมกันและทำให้การสื่อสารภายในชุมชนครอบคลุมขึ้น และมีส่วนดึงหรือกระตุ้นสมาชิกภายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนมากขึ้น พร้อมกันนี้ การที่กำนันธวัชเป็นคนพื้นที่ เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านมาก่อน แล้วจึงมาเป็นกำนัน อีกทั้งยังควบตำแหน่งประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพรงพาง สมาชิกในชุมชนจึงมีความคุ้นเคย และมีความเชื่อถือเชื่อใจในการทำงานที่มุ่งมั่นจริงจังของกำนัน ประกอบกับเมื่อผู้นำชุมชนเป็นผู้มาชักชวนสมาชิกให้เข้าร่วมโครงการถึงที่บ้านด้วยตนเอง ทำให้สมาชิกได้รับรู้วัฒนธรรมภาษาต่าง ๆ เช่น สีหน้า ท่าทางที่แสดงความตั้งใจมุ่งมั่นและจริงใจของผู้นำชุมชน ก็ยิ่งทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกว่าตนได้รับเกียรติและความไว้วางใจจากผู้นำชุมชนให้เข้าร่วมโครงการ รวมถึงเกิดความรู้สึกเกรงใจผู้นำชุมชนที่มีสถานะหรืออำนาจทางสังคมสูงกว่าตนด้วย จึงให้การตอบรับในการร่วมมือกับผู้นำชุมชนเป็นอย่างดี

2.3 บทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

จากการศึกษา สรุปได้ว่า บุคคลที่มีบทบาทอย่างสูงในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยการนำศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการท่องเที่ยวและสร้างรายได้ให้กับชุมชน ก็คือ กำนันธวัช บุญพิศ ซึ่งได้แสดงบทบาทผู้นำชุมชนในการสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนที่ประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

- แนะนำและให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์

ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างยิ่งในการเข้าไปให้ข้อมูลความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับสมาชิกในชุมชน รวมทั้งช่วยดูแลให้คำแนะนำในการจัดเตรียมบ้านพักให้เหมาะสม สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนแนะนำเรื่องการวางตัวหรือปฏิบัติตัวกับนักท่องเที่ยวเสมือนญาติ เพื่อช่วยเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว

- กำหนดแผนการจัดการ และกฎ/ข้อห้าม/ข้อตกลง

ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเป็นผู้กำหนดแผนการจัดการต่าง ๆ ทั้งในด้านที่พัก อาหาร กิจกรรมการท่องเที่ยว ความสะอาด/สิ่งแวดล้อมความสะดวก และความปลอดภัย โดยเป็นผู้กำหนด รูปแบบและลักษณะของการจัดการ รวมทั้งกำหนดเกณฑ์ กฎ ข้อห้าม ข้อตกลงต่าง ๆ ในการจัดการด้วย เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นไปอย่างมีรูปแบบ ราบรื่น และสมบูรณ์มากที่สุด ตลอดจนช่วยสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในชุมชนด้วย โดยใช้วิธีการสื่อสารแบบการประชุม เพื่อแจ้งหรือประกาศให้สมาชิกในโครงการได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ ได้พร้อมเพียงและพร้อมหน้ากัน

- ดูแลและบริการนักท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการดูแลและบริการนักท่องเที่ยว โดยมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านของผู้นำชุมชน คอยดูแลต้อนรับและเป็นศูนย์กลางการบริการต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ดูแลและบริการนักท่องเที่ยว ตั้งแต่การรับโทรศัพท์ในการสอบถามข้อมูลหรือการจองของนักท่องเที่ยว การให้การต้อนรับดูแลและบริการนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ให้เกิดความพึงพอใจและประทับใจมากที่สุด ทั้งนี้ การต้อนรับดูแลและบริการนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง ยังแสดงถึงความไม่ถือตัว และความเอาใจใส่ดูแลนักท่องเที่ยว ซึ่งยิ่งช่วยให้การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนมีการต้อนรับที่อบอุ่น เป็นกันเอง และน่าประทับใจมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการช่วยประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ที่ดีของการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

- ต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชน

ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการต้อนรับและอำนวยความสะดวกแก่หน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชนที่เข้ามาในชุมชน โดยกำนันธวัช บุญพัต ผู้นำชุมชน จะเป็นผู้ต้อนรับและคอยดูแลอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการต้อนรับและการอำนวยความสะดวกในด้านที่พักและอาหาร ซึ่งแสดงถึงความมีน้ำใจและความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันด้วย การต้อนรับที่อบอุ่นนี้เป็นการช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รวมถึงช่วยสร้างความประทับใจและภาพลักษณ์ที่ดี อันเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนได้ดีอีกด้วย

2.4 บทบาทในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งภายในชุมชน

จากการศึกษาสรุปได้ว่า บทบาทในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งภายในชุมชนเกิดขึ้นเมื่อมีปัญหาเสียงรบกวน ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่สมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชน โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งภายในชุมชน ดังนี้

- ตักเตือน

ผู้นำชุมชนจะตักเตือนการวิ่งเรือของคนเรือไม่ให้วิ่งแรง และไม่ให้เกิดเครื่องตอนกลางคืน เพื่อไม่ให้รบกวนชาวบ้าน

- ประชุม

ผู้นำชุมชนเรียกประชุมคนเรือเพื่อแจ้งและขอความร่วมมือในการปรับแก้เครื่องยนต์ของเรือให้เสียงเบาลง

- สั่งห้าม

ผู้นำชุมชนสั่งห้ามคนเรือแต่งเครื่องยนต์เสียงดัง และบังคับให้ปรับหรือเปลี่ยนเครื่องให้เสียงเรือไม่ดังเกินไป รวมทั้งมีข้อกำหนดว่าห้ามวิ่งเรือหลัง 3 ทุ่ม

- ประกาศเสียงตามสาย

ผู้นำชุมชนประกาศเสียงตามสายในช่วงเช้าทุกวัน เพื่ออธิบายและขอความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชนในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ไว้ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

- พูดคุยโดยตรง

ผู้นำชุมชนเข้าไปพูดคุยโดยตรงกับสมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชนถึงที่บ้านด้วยตนเอง เพื่อชี้แจงและทำความเข้าใจว่าการท่องเที่ยวนี้เป็นการช่วยกระจายรายได้ให้ชุมชน พร้อมกับมีของฝากเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นสินน้ำใจในวันเทศกาลปีใหม่

ทั้งนี้ ลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำชุมชนที่มีความน่าเชื่อถือ น่าเกรงขาม มีความเด็ดขาด แต่ก็มีจิตใจอ่อนโยน ใส่ใจความรู้สึกของผู้อื่น มีน้ำใจเอื้ออาทร รวมทั้งรู้จักรับฟังปัญหา และช่วยหาทางแก้ไข ก็มีส่วนช่วยให้สามารถคลี่คลายและผ่านพ้นสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวไปได้โดยราบรื่น

นอกจากนี้ นายธวัช บุญพิตร ผู้นำชุมชนปลายโพงพาง ยังมีบทบาทและหน้าที่ของผู้นำอื่น ๆ ซึ่งล้วนแต่มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินการได้อย่างสำเร็จและราบรื่น

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน

จากการศึกษา ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กำนันธวัช บุญพิตร ผู้นำชุมชนปลายโพงพางได้แสดงบทบาทและหน้าที่ของผู้นำดังต่อไปนี้

1. ผู้นำในฐานะผู้บริหาร (The Leader as Executive)

บทบาทที่เห็นได้ชัดที่สุดของผู้นำชุมชนปลายโพงพาง คือ บทบาทในฐานะผู้บริหาร ซึ่งคอยประสานงานระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้นำทางด้านการวางนโยบายและตั้งวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ตลอดจนช่วยให้งานของสมาชิกคนอื่น ๆ ดำเนินไปด้วยดี

2. ผู้นำในฐานะผู้วางแผน (The Leader as Planner)

ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างมากในการวางแผนการปฏิบัติงาน การดำเนินการ และการจัดการต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้กำหนดและวางแผนการจัดการ การจัดสรรรายได้ กฎ ข้อบังคับ หรือข้อตกลงต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

3. ผู้นำในฐานะผู้วางนโยบาย (The Leader as Policy Maker)

ผู้นำชุมชนเป็นผู้กำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน

4. ผู้นำในฐานะผู้เชี่ยวชาญ (The Leader as Expert)

ผู้นำชุมชนมีความรู้และมีทักษะในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยได้รับการอบรมความรู้และการได้ไปดูงานตามจังหวัดต่าง ๆ ทำให้ได้รับข้อมูลความรู้และประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ จนสามารถนำมาปรับปรุงพัฒนาจัดการ

ท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองได้ ตลอดจนกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญและชำนาญการในการจัดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในปัจจุบัน จนได้รับเชิญเป็นวิทยากรเพื่อให้ข้อมูลความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการประชุมอบรมสัมมนาของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงาน และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อยู่บ่อยครั้ง

5. ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก (The Leader as External Group Representative)

ผู้นำชุมชนเป็น "ตัวแทน" ของกลุ่มในการติดต่อกับกลุ่มอื่น ๆ หรือบุคคลภายนอก และเมื่อบุคคลภายนอกต้องการติดต่อกับชุมชนเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ก็จะติดต่อมายังผู้นำชุมชน คือ นายธวัช บุญพัต

6. ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (The Leader as Controller or Internal Relationship)

ผู้นำชุมชนจะช่วยควบคุมดูแลการดำเนินงานและความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เพื่อให้การท่องเที่ยวของชุมชนดำเนินการได้อย่างราบรื่น

7. ผู้นำในฐานะผู้ตัดสินประนีประนอม (The Leader as Arbitrator and Mediator)

เมื่อเกิดความขัดแย้ง ผู้นำชุมชนจะทำหน้าที่ตัดสินไกล่เกลี่ย ประนีประนอมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ เพื่อคลี่คลายหรือแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานของกลุ่ม

8. ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง (The Leader as Exemplor)

ผู้นำชุมชนปลายโพงพางถือเป็นบุคคลตัวอย่างของชุมชน เป็นคนในท้องถิ่นที่เสียสละมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น จนได้รับการยกย่องว่าเป็นคนเก่ง มีความโดดเด่นในด้านการเป็นผู้นำ มีความสามารถด้านการบริหารจัดการ ได้รับการยกย่องยอมรับนับถือจากสมาชิกในชุมชน

9. ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม (The Leader as Symbol of the Group)

นายธวัช บุญพัต ผู้นำชุมชน และผู้ริเริ่มจัดตั้งการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในชุมชน ถือเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม เมื่อกล่าวถึงโฮมสเตย์ที่ปลายโพงพาง อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ก็มักเป็นที่รู้จักและรับรู้ว่าเป็นโครงการริเริ่มบุกเบิกของกำนันธวัช นอกจากนี้ กำนันยังเป็นจุดยึดเหนี่ยวและเชื่อมความสามัคคีของชุมชนให้สามารถรวมกลุ่มจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมาได้จนปัจจุบัน

10. ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ (The Leader as Substitute for Individual Responsibility)

ผู้นำชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ของกลุ่ม ถือเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการบริหารจัดการการดำเนินการต่าง ๆ ของการท่องเที่ยวในชุมชน

11. ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ (The Leader as Ideology)

ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีอุดมการณ์ในการทำงาน สร้างความเชื่อและศรัทธาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิก เป็นนักพูดนักคิด ที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มให้ความนับถือ

12. ผู้นำในฐานะบิดา (The Leader as High Figure)

ผู้นำชุมชนมีบุคลิกลักษณะที่น่านับถือในฐานะเป็นบิดาของกลุ่ม เป็นที่พึ่งพิงทางใจของสมาชิกเมื่อเกิดทุกข์

13. ผู้นำในฐานะผู้ให้คำปรึกษา (The Leader as Counselor)

ผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่สามารถให้ความกระจ่างแก่สมาชิกในกลุ่มในเรื่องต่าง ๆ ที่มาขอคำปรึกษา และยินดีฟังเรื่องความทุกข์ร้อนต่าง ๆ ที่สมาชิกมาระบายให้ฟังและช่วยแก้ปัญหาด้วย

นอกเหนือจากบทบาทผู้นำ รวมทั้งบทบาทและหน้าที่อื่น ๆ ของผู้นำที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยยังพบว่า นายธวัช บุญพัทธ์ ผู้นำชุมชน ยังมีบทบาททางการสื่อสารที่โดดเด่น ซึ่งช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้การจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดำเนินการได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

บทบาททางการสื่อสารของผู้นำชุมชน

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยสรุปได้ว่า กำนันธวัช บุญพัทธ์ ผู้นำชุมชนปลายโพงพาง ได้แสดงออกถึงบทบาททางการสื่อสารของผู้นำชุมชนดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้เปิดรับการสื่อสารจากโลกภายนอก (การสื่อสารขาเข้า)

ผู้นำชุมชนเป็นผู้เปิดรับการสื่อสารจากภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงาน หรือสถาบันต่าง ๆ ที่เข้ามาให้ข้อมูลความรู้ คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยผู้นำชุมชนเปิดกว้างในการรับการสื่อสารต่าง ๆ จากบุคคลภายนอก ไม่ปิดกั้นหรือ

จำกัดการเข้ามาของกลุ่มต่าง ๆ ทำให้มีหน่วยงานและสถาบันการศึกษาเข้ามาประชุมอบรมหรือดูงานอย่างมากมาย รวมทั้งมีการออกไปประชุมและดูงานนอกสถานที่ ซึ่งแสดงถึงการเป็นผู้เปิดกว้างในการเปิดรับการสื่อสารจากภายนอกด้วย

2. เป็นช่องทางถ่ายทอดข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้ (การสื่อสารภายนอก)

ผู้นำชุมชนเป็นช่องทางหรือสื่อกลางในการถ่ายทอดข่าวสาร ข้อมูลความรู้ หรือกิจกรรม ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่ตนรับรู้มาให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบด้วย โดยการพูดคุยแนะนำโดยตรงเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การวางตัว ข้อปฏิบัติต่าง ๆ กับสมาชิกในชุมชน หรือการจัดประชุมเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ

3. เป็นผู้กลั่นกรองข่าวสาร

ผู้นำชุมชนเป็นผู้กลั่นกรองข่าวสารไปยังสมาชิกในชุมชน โดยการกลั่นกรองเลือกสรร ข้อมูลข่าวสารอันจะเป็นประโยชน์ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

4. เป็นผู้แปลงเนื้อหาสารให้สอดคล้องกับชาวบ้าน

ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้แปลงเนื้อหาข้อมูลข่าวสารให้สอดคล้องเหมาะสมกับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้สมาชิกเข้าใจได้ง่าย รวดเร็ว และนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5. เป็นตัวสร้างรอยเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอน (ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน)

ผู้นำชุมชนเป็นผู้สร้างรอยเชื่อมต่อหรือช่วยประสานการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น การจัดประชุม โดยเฉพาะการนัดประชุมในวาระเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้สมาชิกในชุมชนด้วยกันเองได้มีโอกาสพบปะพูดคุยติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ถือเป็นการกระตุ้นการสื่อสารในแนวนอนของชุมชนด้วย

6. เป็นตัวช่วยในกระบวนการตัดสินใจ

ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเป็นตัวช่วยในกระบวนการตัดสินใจ โดยใช้วิธีการพูดคุยสื่อสาร เพื่อชักชวนหรือโน้มน้าวใจสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมโครงการ และวิธีการพูดคุยชักชวนโดยตรงด้วยตนเองถึงที่บ้านของสมาชิก ก็ช่วยกระตุ้นการตัดสินใจในการเข้าร่วมโครงการได้ง่ายและได้ผลยิ่งขึ้น

7. เป็นกลไกเร่ง (Catalyst) กระบวนการพบปะแสดงความคิดเห็น

ผู้นำชุมชนช่วยเป็นผู้เร่งกระบวนการพบปะแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน โดยการจัดประชุม เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร พุดคุยแลกเปลี่ยนปัญหา และแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ถือเป็นผู้กระตุ้นและเร่งให้มีการสื่อสารภายในกลุ่ม โดยจัดให้มีช่องทางหรือวิธีที่จะสื่อสารกันได้ นั่นคือ การประชุม

8. เป็นเครื่องมือในการสร้างความโปร่งใส

ผู้นำชุมชนจะช่วยเป็นเครื่องมือในการสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน โดยมีการจัดประชุมเพื่อแจ้งข้อกำหนด ข้อตกลงในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน โดยเฉพาะข้อตกลงในการจัดสรรรายได้หรือการแบ่งผลประโยชน์ ซึ่งสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการกลุ่มต่าง ๆ จะได้รับทราบและพุดคุยแสดงความคิดเห็น จนได้ข้อสรุปเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย

9. เป็นผู้จัดเวทีสื่อสารทางความคิด

ผู้นำชุมชนเป็นผู้จัดเวทีสื่อสารทางความคิด โดยการจัดเวทีชาวบ้าน หรือการจัดประชุม เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้พบปะ พุดคุย แสดงความคิดเห็นในการดำเนินการบริหารจัดการต่าง ๆ ของชุมชน โดยในช่วงแรกเริ่มโครงการ ผู้นำชุมชนจัดประชาคม ด้วยการนัดจัดเวทีกรรมการบริหาร และสมาชิกสภาอบต. เพื่อช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันรับผิดชอบ และจัดเวทีชาวบ้านทั้ง 9 หมู่บ้าน เพื่อรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน ตลอดจนการจัดประชุมระหว่างดำเนินการในช่วงต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน เพื่อพบปะพุดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน

10. เป็นผู้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์ และการได้รับผลประโยชน์ โดยใช้วิธีการสื่อสารด้วยการพุดคุยชักชวนเพื่อโน้มน้าวใจการประชุม และการใช้เสียงตามสายประกาศเชิญชวน เป็นต้น

11. เป็นผู้แก้ไขหรือบริหารความขัดแย้งของชุมชน โดยอาจเข้าไปเป็นผู้ตัดสินผู้ประนีประนอม

ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเป็นผู้แก้ไขหรือจัดการบริหารกับปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยการเข้าไปพุดคุยโดยตรงในการทำความเข้าใจกับสมาชิกในชุมชน เพื่อคลี่คลายแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ

12. เป็นผู้รวบรวม/รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน

ผู้นำชุมชนเป็นผู้รวบรวมและรับฟังความคิดเห็น รวมทั้งความต้องการของสมาชิกในชุมชน เช่น กรณีที่สมาชิกกลุ่มคนเรือต้องการขอเพิ่มรายได้จากค่าเรือมากขึ้น เนื่องจากภาวะค่าน้ำมันที่แพงขึ้น ผู้นำชุมชนก็รับฟังความคิดเห็นและความต้องการดังกล่าว และจัดสรรรายได้ให้กับกลุ่มคนเรือเพิ่มมากขึ้น

13. เป็นปากเสียงให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ

ผู้นำชุมชนช่วยเป็นปากเสียงให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ช่วยเป็นปากเสียงให้สมาชิกที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการ โดยการกำชับให้สมาชิกกลุ่มคนเรือช่วยกันลดเสียงดังของเรือและวิ่งเรืออย่างมีมารยาท หรือช่วยเป็นปากเสียงให้กับสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ว่าเป็นการช่วยเศรษฐกิจของชุมชนและจังหวัด เพื่อให้การบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนดำเนินการได้อย่างสำเร็จและเป็นที่ยอมรับใจแก่ทุกฝ่ายมากที่สุด

14. เป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลของคนในชุมชน

ผู้นำชุมชนเป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชน โดยมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวตั้งอยู่ที่บ้านของนายธวัช บุญพิศ ผู้นำชุมชน ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางของการติดต่อสื่อสาร เช่น การจัดประชุม การจัดอบรมสัมมนา และผู้นำชุมชนยังเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารความรู้ต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกได้เป็นอย่างดี เช่น ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ หรือวิถีชีวิตของหิ่งห้อย โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้ดังกล่าวแก่สมาชิกในชุมชน ผ่านเอกสารต่าง ๆ และป้ายประกาศ

นอกจากบทบาทของผู้นำชุมชนที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น คุณสมบัติหรือลักษณะของผู้นำชุมชนก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งที่ช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายทางดำเนินการได้อย่างสำเร็จและราบรื่น

จากการศึกษา สรุปได้ว่า คุณสมบัติของผู้นำชุมชนที่โดดเด่น ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการทำงาน และความสามารถในการบริหารจัดการ ประกอบกับลักษณะท่าทางที่น่าเกรงใจ น่านับถือ การพูดจาแบบตรงไปตรงมา เด็ดขาด แต่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนนอกแข็งใน ไม่หยิ่งหรือถือตัว มีความเป็นกันเอง เข้าถึงประชาชน และเป็นคนกว้างขวาง ตลอดจนการเป็นบุคคลในพื้นที่ท้องถิ่น มีความมุ่งมั่นทุ่มเทการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญและสร้างรายได้ให้กับจังหวัดสมุทรสงคราม ทั้งร่างกาย แรงใจ และกำลังเงิน ก็ยิ่ง

มีผลทำให้สมาชิกในชุมชนยอมทำตามเมื่อกำหนดขอความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จนส่งผลให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนประสบความสำเร็จถึงปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

เพื่อให้ผลการวิจัยตอบตามปัญหานั้นได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขออภิปรายถึงสภาพชุมชนปลายโพงพางก่อน

ผลจากการวิจัย พบว่า ชุมชนปลายโพงพางเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์ สภาพชุมชนแวดล้อมด้วยคูคลองมากมาย ใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง สภาพธรรมชาติ ท้องน้ำและป่าชายเลนริมตลิ่งมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งต้นไม้นานาพันธุ์และแหล่งอาศัยหากินของสัตว์ต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งหิ้งห้อยนับหมื่นตัว ผู้คนภายในชุมชนมีวิถีชีวิตเรียบง่าย สภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยเป็นบ้านในสมัยโบราณ คือ “บ้านทรงไทย” ริมคลอง ส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าวและสวนส้มโอ ซึ่งมีลักษณะตามความหมายของกาญจนา แก้วเทพ ที่กล่าวว่า “ชุมชน” คือ ทุกคนอยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีอาชีพคล้ายคลึงกัน มีลักษณะความผูกพันต่อชุมชนในฐานะคนในชุมชน และเป็นไปในทิศทางเดียวกับของไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ที่กล่าวว่า “ชุมชน” หมายถึง กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันและมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างปกติ อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกันหรือมีอาชีพร่วมกัน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีลักษณะการจัดตั้งคล้าย “องค์การ” อันประกอบด้วย การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่เข้ามาร่วมกันทำงานในลักษณะกลุ่มที่มีการรวบรวมทรัพยากรและความพยายามของทุกฝ่ายมาดำเนินการร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ไม่อาจกระทำให้สำเร็จได้เพียงลำพังหรือโดยอิสระตามแนวคิดของ John M Pfiffner and Frank P. Sherwood (1964) โดยในช่วงริเริ่มระยะแรกเป็นการก่อตั้งจากผู้นำชุมชน และสมาชิกในชุมชนอีก 2 คน โดยกำหนดบ้านพักครั้งแรกเป็นบ้านของนายธวัช บุญพิศ ผู้นำชุมชน นายเฉลิม กฤษณะเศรณี และนายนิมิต อินทหลวง รวม 3 หลัง ทดลองนำร่องให้นักท่องเที่ยวมาพักค้างคืน ซึ่งเป็นการทำเป็นตัวอย่าง ทำให้เห็นภาพ

เมื่อจัดตั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางแล้ว ก็มีการระดมหรือกระตุ้นความร่วมมือจากสมาชิกในชุมชน โดยเสน่ห์ จามริก (2527) กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่าเพียงการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์การพัฒนาจัดตั้งขึ้น แต่ต้องให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีการดำเนินการของเขาเองในชุมชน ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ ได้แบ่งเป็น สมาชิกกลุ่มเจ้าของบ้านพัก กลุ่มเจ้าของสวนมะพร้าวและสวนส้มโอ และกลุ่มคนเรือ มีการจัดแบ่งงานหรือแบ่งอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และมีการดำเนินการที่เรียกว่า "การบริหารจัดการ" ที่จะเป็นเครื่องมือช่วยให้เกิดการ ทำงานร่วมกัน และใช้ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้งานเกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับ Windahl และคณะ (1922) ที่มีแนวคิดว่าการจัดการที่ดี ควรตีทั้งองค์กร ระบบ และประสิทธิภาพของคน

กอรปกับในช่วงเวลาเริ่มต้นก่อตั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ชุมชนปลายโพงพาง ได้มีการจัดทำสารคดีเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินการทางสถานีโทรทัศน์องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ช่อง 9 และยังมีมีการประชาสัมพันธ์ต่อ ๆ กัน ทำให้สื่อมวลชนทั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์รายการต่าง ๆ มาถ่ายทำรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่ในอนุสาร อสท. ปีที่ 40 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนตุลาคม 2542 เป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นระยะ ๆ โดยการประชาสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ทำให้การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางกลายเป็นข่าวโด่งดังจนเป็นที่รู้จักและได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างมาก ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดอิทธิพลและผลกระทบของสื่อมวลชน ซึ่งประมะ สตะเวทิน (2541) ได้กล่าวว่า สื่อมวลชนเป็นสื่อที่น่าสารถจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมาก ไม่ได้อยู่ในสถานที่เดียวกัน มีความหลากหลาย มีลักษณะแตกต่างกัน และสามารถสื่อสารได้อย่างรวดเร็วภายในเวลาที่ใกล้เคียงกันหรือในเวลาเดียวกัน ดังนั้นเมื่อสื่อโทรทัศน์ และนิตยสารเลือกนำเสนอถึงจุดเด่นในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งการนั่งเรือชมหิ่งห้อยซึ่งเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวอันเป็นจุดเด่นของชุมชนและหาชมได้ยากในปัจจุบัน ตลอดจนได้ร่วมพักอาศัยกับชาวบ้านในรูปแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นการศึกษาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชุมชน จึงนับเป็นรายการและคอลัมน์การท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกรูปแบบหนึ่งของนักท่องเที่ยว ซึ่งชื่นชอบการท่องเที่ยวอยู่แล้ว อีกทั้งสถานที่ตั้งก็อยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ถือว่าสื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสาร ดังนั้นจึงมีนักท่องเที่ยวที่ให้ความสนใจและไปเที่ยวโฮมสเตย์ที่ปลายโพงพางกันเป็นจำนวนมากจนถึงปัจจุบัน

จากผลการวิจัยสภาพชุมชนปลายโพงพางข้างต้น ได้มีส่วนสำคัญในการกล่าวต่อไปถึง การตอบปัญหานำการวิจัย ประเด็นรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งพบว่า การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพาง โดยการสื่อสารในการจัดการชุมชนปลายโพงพาง ได้ประกอบไปด้วยการจัดการกับคน และการจัดการกับธุรกิจชุมชน พร้อมกันนี้การจัดการทั้งสองอย่างนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์เป็นหลัก คือ การสื่อสารในการจัดการภายใต้สถานการณ์ปกติ สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการสื่อสารทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน และสถานการณ์ที่มีความขัดแย้ง ซึ่งเป็นการสื่อสารภายในชุมชน

ในสถานการณ์ปกติทั่วไป ของชุมชนปลายโพงพาง เป็นสถานการณ์ในด้านการกระตุ้นความร่วมมือของคนในชุมชน ถือเป็นการสื่อสารภายในชุมชน ทั้งการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ระหว่างสมาชิกในชุมชน และระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร โดยในสถานการณ์เช่นนี้การสื่อสารที่นำมาใช้มีรูปแบบการสื่อสารหลากหลายแบบร่วมกัน ทั้งรูปแบบการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งรูปแบบการสื่อสารที่โดดเด่นมากที่สุดในการกระตุ้นความร่วมมือของชุมชนปลายโพงพาง คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ ส่วนรูปแบบการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการนั้นไม่มีบทบาทโดดเด่นมากนัก เป็นเพียงการสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนให้ทั่วถึงกันทั้งชุมชนเท่านั้น โดยผู้วิจัยขอกล่าวถึงบริบทและสถานการณ์ที่เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารต่าง ๆ ในสถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือของคนในชุมชนที่แตกต่างกันไป ดังนี้

- **การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ** ผู้นำชุมชนตำบลปลายโพงพาง คือ กำนันธวัช บุญพิศ ใช้เสียงตามสายที่ติดตั้งอยู่ที่บ้านของตนเป็นสื่อในการประกาศเชิญชวนและกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกชุมชนให้เข้าร่วมโครงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ โดยกำนันธวัชเป็นผู้ประกาศเชิญชวนทางเสียงตามสายด้วยตนเอง การใช้เสียงตามสายนี้ เป็นการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ ผู้ส่งสารถ่ายทอดสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยผู้รับสารไม่มีโอกาสได้ซักถามข้อสงสัยหรือแสดงความคิดเห็น จึงไม่มีปฏิกิริยาย้อนกลับ (Feedback) จากผู้รับสาร เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะเป็นเส้นตรง จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารโดยตรง เนื่องจากเป็นการสื่อสารจากทางผู้นำชุมชนเพียงฝ่ายเดียว สมาชิกในชุมชนไม่มีโอกาสซักถามข้อสงสัยหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ และผู้นำชุมชนไม่อาจรับรู้ถึงปฏิกิริยาตอบกลับจากสมาชิกในชุมชนได้ แต่การใช้เสียงตามสายนี้มีข้อดีที่สามารถสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ไปยังสมาชิกในชุมชนซึ่งเป็นผู้รับสารจำนวนมากในชุมชนนั้น ๆ ได้โดยทั่วกัน

- **การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ** เห็นได้ในการสื่อสารภายในชุมชน คือ การประชุม โดยสถานที่ในการจัดประชุมของชุมชน คือ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านของกำนันธวัช บุญพืด ผู้นำชุมชน ทั้งนี้ ผู้ชี้แจงหลักในที่ประชุม คือ กำนัน ส่วนประเด็นเนื้อหาหลักในการประชุม เน้นเรื่องข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกิจกรรมและความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของโครงการ รวมทั้งการขอความร่วมมือให้มาเข้าร่วมประชุมเมื่อมีกิจกรรมพิเศษหรือวาระโอกาสสำคัญ

การประชุมในสถานการณ์กระตุ้นความร่วมมือสมาชิกในชุมชน ถือได้ว่าเป็นนิมิตอันดีของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนตนเอง และเป็นส่วนหนึ่งในขั้นตอนการมีส่วนร่วมซึ่ง ม.ร.ว.อศินรพีพัฒน์ (2525) กล่าวไว้ว่า ประชาชนอาจเข้าร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาขั้นตอนใดก็ได้ ซึ่งในที่นี้ สมาชิกชุมชนปลายโพงพงางได้เข้าร่วมในขั้นตอนของการปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

- **การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ** เป็นการสื่อสารภายในชุมชนระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ระหว่างสมาชิกในชุมชน และระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร ซึ่งเป็นการสื่อสารเพื่อกระตุ้นความร่วมมือหรือขอความช่วยเหลือระหว่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า การพูดคุยโดยตรงระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน เพื่อกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมโครงการนี้ ดำเนินการโดยผู้นำชุมชนเดินทางไปพูดคุยชักชวนสมาชิกในชุมชนโดยตรงถึงที่บ้านด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทาง แบบเห็นหน้าค่าตากัน โดยวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารและผู้รับสาร คือ ผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนได้รับส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเปิดโอกาสให้พูดคุย ชักถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากขึ้นกว่าการสื่อสารโดยการประชุม รวมทั้งได้มีการโต้ตอบที่ใช้ทั้งวัจนภาษาและอวัจนะเข้ามาร่วมด้วย ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน ซึ่งเสถียร เขยประทับ ได้กล่าวว่า การสื่อสารสองทางมีผลทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะเป็นวิธีการที่ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีความเสมอภาคในการติดต่อสื่อสาร และก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี พร้อมกันนี้ การพูดคุยโดยตรงยังเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นวิธีการสื่อสารที่ผู้นำชุมชนนำมาใช้กับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้การพูดคุยมีบรรยากาศที่ดีและเป็นกันเองมากขึ้น และสมาชิกสามารถแสดงความคิดเห็น หรือชักถามข้อสงสัยต่าง ๆ ได้ง่ายขึ้น

ส่วนการพูดคุยกันโดยตรงระหว่างสมาชิกภายในชุมชน พบว่า มักมีการพูดคุยขอความช่วยเหลือเล็กน้อย ๆ น้อย ๆ ระหว่างกัน รวมทั้งการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลหลังการประชุมเสร็จ และเมื่อมีการจัดงานเทศกาลประเพณี ทำให้มีโอกาสได้พบปะพูดคุยกันมากกว่าปกติ ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ (2539) กล่าวว่า การสื่อสารที่มีลักษณะเป็นแนวนอน เป็นการสื่อสารที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อที่จะเรียนรู้หาความหมาย ความเข้าใจร่วมกัน ทำให้การสื่อสารมีลักษณะบ่งบอกถึงความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีของกันและกัน โดยเปิดโอกาสให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารได้สลับบทบาทกันเป็นผู้พูดและผู้ฟัง

สำหรับการพูดคุยกันโดยตรงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตร พบว่า เป็นการพูดคุยโดยตรง แบบเห็นหน้าค่าตา เพื่อเจรจา ประสานงาน และขอความร่วมมือ โดยกำหนดเส้นทางไปพบและติดต่อพูดคุยโดยตรงกับพันธมิตรในชุมชน ได้แก่ วัด หรือสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อขออนุญาตหรือขอความร่วมมือในการพานักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมสถานที่ตามโปรแกรมท่องเที่ยวของโครงการ เพื่อศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ถือเป็น การสื่อสารสองทางที่ทั้งสองฝ่ายจะได้พบปะพูดคุย สอบถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า การโทรศัพท์เป็นวิธีการสื่อสารอีกรูปแบบหนึ่งของการติดต่อสื่อสารกันในชุมชนปลายโพงพาง โดยผู้นำชุมชนใช้วิธีการโทรศัพท์ไปหาสมาชิกในชุมชนเพื่อแจ้งข่าวสารหรือขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนมาประชุมกัน รวมทั้งนัดวันและเวลาในการประชุม ซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางที่สะดวก รวดเร็ว ถึงตัว และผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า การโทรศัพท์เป็นวิธีการสื่อสารที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนปลายโพงพาง ซึ่งมีคูคลองมากมายและต้องใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทาง โดยเป็นการช่วยประหยัดเวลาและให้ความสะดวกระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร ถือเป็น การสื่อสารที่ใช้ช่องทางที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่งในการพูดคุยบอกกล่าวเพื่อนัดหมาย แต่การสื่อสารลักษณะนี้ผู้ส่งสารและผู้รับสารจะไม่เห็นหน้าค่าตากัน เนื่องจากข้อจำกัดด้วยระยะทาง การเดินทาง และสถานที่ ทั้งสองฝ่ายไม่สามารถสังเกตกิริยาท่าทางของฝ่ายตรงข้ามได้ จึงอาศัยการสื่อสารโทรคมนาคมเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร

ดังนั้น การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ จึงเป็นแนวทางรูปแบบการสื่อสารที่มีบทบาทโดดเด่นในชุมชนปลายโพงพางมากที่สุด เนื่องจากเปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ได้มีการพูดคุยกันโดยตรง สลับบทบาทการเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารได้มากกว่ารูปแบบการสื่อสารแบบอื่น ๆ และเป็นการกระตุ้นความร่วมมือของชุมชนให้เกิดขึ้นได้มากที่สุดอีกด้วย แต่การสื่อสารสองทางแบบ

เป็นทางการด้วยการประชุมภายในชุมชนก็ยังมีอยู่ต่อไป เพื่อเป็นการรักษาสัมพันธ์ภาพความเป็นกลุ่มเอาไว้ และเป็นสถานที่ในการแจ้งข่าวสาร และขอความร่วมมือต่าง ๆ ระหว่างผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน

ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพรงพางนี้ ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับนิยามความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ซึ่งหมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ มีความรู้และประสบการณ์ในสภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นอย่างเข้าถึง โดยที่นักท่องเที่ยวพักค้างแรมและกินอาหารร่วมกับชาวบ้าน รวมทั้งร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้าน มีจิตสำนึก มีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ แหล่งวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของชุมชน ไม่ทำลายระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม และกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนนั้น ๆ

แต่ทั้งนี้สำหรับโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพรงพาง มีข้อแตกต่างที่ไม่สอดคล้องกับนิยามความหมายของโฮมสเตย์ในบางส่วน นั่นคือ การที่นักท่องเที่ยวไม่ได้กินอาหารร่วมกับชาวบ้าน แต่กลับไปกินอาหารที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแทน เนื่องจากมีข้อจำกัดที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชน ซึ่งสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ อยู่บ้านตามลำพัง จึงไม่สะดวกและไม่พร้อมที่จะทำอาหารต้อนรับนักท่องเที่ยวจำนวนหลายคนที่มาพักได้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า ชุมชนมีการจัดการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ ได้สอดคล้องกับข้อเสนอพื้นฐานหรือบริการที่มีเสนอให้ (Service Offered) ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ที่มีต่อนักท่องเที่ยว ดังนี้

1. วิธีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายแบบสังคมชนบท ได้แก่ การได้สัมผัสวิถีชีวิตริมคลอง และได้เรียนรู้การประกอบอาชีพดั้งเดิมของท้องถิ่น คือ การทำสวนมะพร้าว เคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว การทำสวนส้มโอ และการดักจับกุ้ง
2. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ได้แก่ การดักบาตรทางเรือ เนื่องจากสภาพชุมชนแวดล้อมด้วยแม่น้ำลำคลอง
3. ความปลอดภัย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่นักท่องเที่ยวใช้เป็นองค์ประกอบในการ

ตัดสินใจเดินทางมาเที่ยวโฮมสเตย์ โดยมีกฎป้องกันอุบัติเหตุทางน้ำ ได้แก่ การสวมเสื้อชูชีพขณะนั่งเรือ โดยเฉพาะเมื่อนั่งเรือออกแม่น้ำ และการที่เจ้าของบ้านมีหน้าที่ในการช่วยดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวด้วย

4. ความสะอาด ในสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ ความดูแลรักษาความสะอาดของบ้านพัก และห้องน้ำ

5. ห้องพักร่วมอาหาร ในที่นี้เจ้าของบ้านบริการเฉพาะบ้านพักเท่านั้น สำหรับบริการด้านอาหาร ทางศูนย์ฯ จะเป็นฝ่ายดูแล เนื่องจากความไม่สะดวกของเจ้าของบ้านพักซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และอยู่บ้านเพียงลำพังตายาย ทั้งนี้ การนำเสนอรายการอาหารท้องถิ่นของทางศูนย์ฯ ถือเป็นเสน่ห์และทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจ มากกว่าการนำเสนอรายการอาหารเช่นเดียวกับโรงแรมหรือรีสอร์ท

6. กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิต กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเน้นเพื่อการสัมผัส เรียนรู้ ศึกษา รวมทั้งดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ ระบบนิเวศ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม

ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพางถือเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ที่ค่อนข้างสอดคล้องสมบูรณ์แบบตามข้อเสนอพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ที่มีต่อนักท่องเที่ยว คือ ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท รวมถึงการให้บริการด้านอื่น ๆ ได้แก่ อาหาร การนำเที่ยว กิจกรรมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน โดยมีการต้อนรับดูแลนักท่องเที่ยวเสมือนสมาชิกหรือญาติของเจ้าของบ้านพัก ทั้งนี้ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องมีความพร้อมภายใต้การบริหารจัดการของชุมชน

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง ยังถือเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์แห่งแรกและแห่งเดียวของจังหวัดที่มีลักษณะการกระจายรายได้ให้สมาชิกในชุมชน นับเป็นการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบของธุรกิจชุมชนรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับที่ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2541) กล่าวไว้ว่า เป็นธุรกิจการท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นเจ้าของ มีกรรมสิทธิ์และมีอำนาจบริหารจัดการเพื่อแสวงหากำไรให้สมาชิก ธุรกิจการท่องเที่ยวแบบชุมชนนี้ เป็นการผลิตที่ไม่ได้มุ่งเน้นผลตอบแทนในรูปของผลกำไรเท่านั้น หากแต่ยังเน้นให้ผลตอบแทนที่ได้รับกระจายสู่สมาชิกของชุมชนให้มากที่สุดนอกเหนือจากใช้กำไรเพื่อขยายกิจการ

คุณค่าของธุรกิจชุมชนอยู่ที่การได้พึ่งพาตนเอง การมีส่วนร่วมในชุมชน และธุรกิจท่องเที่ยวก็เป็นธุรกิจชุมชนที่ต้องอาศัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกเกื้อหนุนในการจัดการ ทั้งนี้ การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพางยังมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยการกระจายรายได้ให้สมาชิกในชุมชน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดียิ่งขึ้นด้วย ดังที่รองศาสตราจารย์ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน” และพบว่าธุรกิจชุมชนคือ กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมและหรือช่วยดำเนินงานบางส่วนหรือทั้งหมด โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ มีการเรียนรู้ และการจัดการร่วมกันเพื่อดำเนินการในกิจกรรมการผลิต การแปรรูป การค้า และการบริการที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน อันจะนำไปสู่ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี และการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ ในการจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางขึ้นมา ผู้นำชุมชนยังได้มีการให้ความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์แก่ชุมชน และเล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ด้วยการชักชวนสมาชิกให้มาเข้าร่วมจัดการบริการด้านต่าง ๆ ตลอดจนการอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์และมีคุณค่าของชุมชน ซึ่งตรงกับปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงในการจัดตั้งธุรกิจชุมชนรูปแบบต่าง ๆ ที่ประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจของชุมชน ความต้องการและเป้าหมายของสมาชิกชุมชน ความต้องการเงินทุน ความต้องการทรัพยากรบุคคล และการมีส่วนร่วมของชุมชน

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางนี้ ไม่ใช่กิจกรรมหรือปัจจัยหลักของเศรษฐกิจชุมชน กล่าวคือ เป็นรายได้เสริม เนื่องจากชุมชนมีอาชีพหลักในการทำสวนมะพร้าวและสวนส้มโออยู่แล้ว หากไม่เข้าร่วมโฮมสเตย์ ชุมชนก็ไม่ได้รับความเดือดร้อน ดังนั้น แรงผลักดันในการจัดการท่องเที่ยวอันเป็นธุรกิจของชุมชน จึงไม่ได้มาจากชาวบ้าน แต่เป็นแรงผลักดันจากผู้นำชุมชน อีกทั้งการดำเนินการจัดการดังกล่าวยังเป็นเพียงการจัดตั้งขึ้น การมีส่วนร่วม และการกระจายรายได้ของกลุ่มคนกลุ่มเดียวในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและไม่ได้ทำงาน ซึ่งมีเวลาในการต้อนรับดูแลนักท่องเที่ยว ไม่ได้เป็นการมีส่วนร่วมและกระจายรายได้ไปสู่สมาชิกทุกคนในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพาง โดยมีส่วนช่วยให้การดำเนินการบรรลุผลสำเร็จและราบรื่น เป็นที่ประทับใจ

นักท่องเที่ยวนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนปลายโพงพางสอดคล้องกับคำกล่าวของวิททอง หงษ์วิวัฒน์ (2527) ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของคนในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกในสังคม โดยประชาชนได้มีการพัฒนารับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปแบบการตัดสินใจกำหนดชีวิตของตนเอง

สำหรับเหตุผลที่สมาชิกส่วนใหญ่ตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นผู้ชักชวน และมีเวลาว่าง ไม่ได้ทำอะไร รวมทั้งไม่ต้องลงทุนหรือเสียค่าใช้จ่ายมาก และยังช่วยให้มีรายได้เสริมด้วย ซึ่งสอดคล้องกับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมที่บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์ (2528) ได้กล่าวไว้ว่า ประชาชนต้องมีเวลาที่จะมีส่วนร่วมก่อนเริ่มทำกิจกรรม ประชาชนต้องไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ในการมีส่วนร่วมมากเกินกว่าที่เขาประเมินผลตอบแทนที่จะได้รับ

การมีส่วนร่วมในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวของสมาชิกในชุมชนปลายโพงพางมีการเข้าร่วมในบางขั้นตอน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม โดยให้ความร่วมมือด้านที่พัก การชมสวนมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าว และสวนส้มโอ และเรือบริการเพื่อใช้เป็นพาหนะของนักท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์จากการจัดสรรรายได้อย่างเป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนบางขั้นตอนของสถาบันวิจัยสังคม และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้แบ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ การร่วมในการวางแผน การร่วมในการดำเนินกิจกรรม การร่วมในการใช้ประโยชน์ การร่วมในการได้รับผลประโยชน์ การร่วมในการประเมินผล รวมทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของโคเฮน และอัฟฮอฟ (John M. Cohen and Norman Uphoff 1977:6) ที่ประชาชนอาจเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไรและอย่างไร เข้าร่วมโดยการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ หรือร่วมมือในความพยายามประเมินผลโครงการ ทั้งนี้ “รูปแบบของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” จะประกอบไปด้วยลักษณะการมีปฏิสัมพันธ์สองทางแบบโต้ตอบกันของสมาชิก โดยผ่านช่องทางการสื่อสารทุกประเภททั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2542 :73)

ในส่วนของ การสื่อสารในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว จัดเป็นการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ระหว่างชุมชนกับ

หน่วยงานภายนอก และระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชน ซึ่งมีทั้งรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ และรูปแบบการสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการ

ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบการสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพางที่โดดเด่นและทำให้การจัดการการท่องเที่ยวประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ โดยจะขอกกล่าวถึงบริบทและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสื่อสารต่าง ๆ ในสถานการณ์จัดการการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันไป ดังนี้

- **รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ** ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว การสื่อสารระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนใช้การประชุมในการสื่อสารเพื่อจัดการการท่องเที่ยว เนื้อหาในการประชุมเป็นการบอกกล่าวหรือแจ้งข้อกำหนดหรือเกณฑ์ต่าง ๆ ในการจัดการ การจัดสรรรายได้ กฎ/ข้อตกลง/ข้อห้าม ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนให้สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการรับทราบโดยทั่วกัน โดยใช้ศาลาศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่บ้านของตนเป็นที่ประชุม และส่วนใหญ่การประชุมจะจัดขึ้นในวันจันทร์ถึงศุกร์ ช่วงเวลากลางวัน ใช้เวลาประมาณครึ่งวัน ซึ่งเป็นเวลาที่สมาชิกในชุมชนสะดวก เนื่องจากส่วนใหญ่จะอยู่บ้านว่าง ๆ และไม่ใช่วันเสาร์หรืออาทิตย์ที่ต้องเตรียมตัวต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ในช่วงแรกเริ่มโครงการมีการจัดประชุมค่อนข้างบ่อย เดือนละประมาณ 2 ครั้ง ต่อมาก็เหลือประมาณเดือนละ 1 ครั้ง จนช่วงหลังนี้ไม่ค่อยมีการประชุมเท่าไร จะมีก็เพียงการประชุมเพื่อนัดคุยหรือรวมตัวกันในช่วงเทศกาลสำคัญ

นับว่าการประชุมเป็นการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการที่ผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนใช้เป็นช่องทางการสื่อสารระหว่างกันที่มีประสิทธิผลในการแจ้งข้อมูลต่าง ๆ ให้สมาชิกได้รับทราบโดยพร้อมหน้ากัน และเป็นวิธีการสื่อสารที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวได้ โดยมีส่วนร่วมในการวางแผน จากการประชุมเพื่อร่วมรับทราบเกณฑ์ ข้อกำหนด ข้อตกลงในการจัดการ การจัดสรรรายได้ และกฎหรือข้อห้ามต่าง ๆ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อการดำเนินกิจกรรม ด้วยการสนับสนุนทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ เช่น บ้านพัก สวนมะพร้าว สวนส้มโอ เรือ และประสานความร่วมมือในการจัดการ ตลอดจนการประชุมเพื่อการร่วมรับทราบหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลประโยชน์จากการจัดสรรรายได้ที่ตนพึงได้รับ

นอกจากนี้ ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวนี้ ยังมีการสื่อสารโดยการประชุมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตรภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือและให้ความสนับสนุนอีกด้วย โดยหน่วยงานพันธมิตรภายนอกดังกล่าว ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ซึ่งเข้ามาให้ข้อมูลความรู้และคำแนะนำต่าง ๆ ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนแก่ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ด้วยการจัดประชุมอบรมที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของชุมชน หรือในบางครั้งก็มีการจัดประชุมที่อำเภออัมพวา รวมทั้งยังมีการจัดประชุมโดยการพาไปดูงานเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวตามสถานที่ในจังหวัดต่าง ๆ อีกด้วย นับว่าการประชุมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานพันธมิตรภายนอกนี้ เป็นการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ ซึ่งผู้รับสาร คือ สมาชิกในชุมชน จะได้รับข้อมูลความรู้ต่าง ๆ โดยพร้อมเพรียงกัน

สรุปได้ว่า การประชุมเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ช่วยให้การจัดการและการดำเนินการต่าง ๆ เป็นที่รับรู้และเข้าใจของสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนประสบความสำเร็จได้อย่างราบรื่น

- **รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ** ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว เห็นได้จากการพูดคุยโดยตรงระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนมาพบปะพูดคุยโดยตรงถึงที่บ้านของสมาชิกในชุมชน เนื้อหาสารเป็นการให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และคำแนะนำเรื่องการวางตัวหรือการปฏิบัติตัวกับนักท่องเที่ยว รวมทั้งแนะนำการเตรียมตัว การจัดระเบียบบ้านพัก การรักษาความสะอาด ตลอดจนจัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ถือเป็น การสื่อสารที่ทั้งสองฝ่ายได้เห็นหน้าค่าตา และพูดคุย ชักถาม ให้คำแนะนำกันได้โดยตรง เนื่องจากผู้นำชุมชนได้เดินทางมาที่บ้านของสมาชิกในชุมชน ทำให้เห็นสภาพบ้านเรือน และสามารถให้คำแนะนำ พร้อมกับช่วยจัดระเบียบต่าง ๆ ได้เหมาะสมและเรียบร้อยยิ่งขึ้น อีกทั้งการพูดคุยโดยตรงดังกล่าว เป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ จึงทำให้บรรยากาศในการพูดคุยเป็นกันเอง และได้ประสิทธิผลเป็นอย่างดี สมาชิกในชุมชนรับฟังและปฏิบัติตาม

อีกทั้ง ยังพบการพูดคุยโดยตรงระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชนในกรณีที่สมาชิกในชุมชนเดินทางมารับรายได้จากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง อีกด้วย การมารับส่วนแบ่งจากการจัดสรรรายได้นี้ นับเป็นการมีส่วนร่วมในธุรกิจของชุมชน และยังช่วยให้สมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการได้พบปะพูดคุยกับผู้นำชุมชนเป็นระยะ ๆ ซึ่งเป็นการ

สื่อสารแบบเป็นส่วนตัวและเป็นกันเองมากขึ้น และอาจเป็นโอกาสในการถามไถ่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และบอกเล่าถึงปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย

นอกจากนี้ ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว ยังพบการพูดคุยโดยตรงระหว่างชุมชนกับสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนเข้ามาพูดคุยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและสมาชิกในชุมชน ซึ่งถือเป็นการสื่อสารเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยที่ชุมชนไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด ถือเป็นการสื่อสารสองทางที่ทั้งสองฝ่ายสามารถพูดคุย ชักถามข้อมูลต่าง ๆ และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันได้ทันที อีกทั้งยังได้สังเกตเห็นสีหน้า ท่าทางที่สื่อความหมาย ความคิด ความรู้สึกซึ่งกันและกันด้วย ดังที่เสถียร เขยประทับได้กล่าวว่า การสื่อสารแบบสองทางมีผลทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะการให้ความสำคัญต่อการสื่อสารกลับนั้น วิธีการที่ทำให้ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีความเสมอภาคในการติดต่อสื่อสาร โดยไม่มีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอิทธิพลเหนืออีกฝ่ายหนึ่ง ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้เป็นอย่างดี ประกอบกับเมื่อเป็นลักษณะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการที่ใช้วาจาเป็นหลัก ก็ยิ่งส่งเสริมให้การจัดการการท่องเที่ยวเป็นไปด้วยดี

การให้ความร่วมมือของชุมชนในการการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนที่เข้ามาในชุมชนเองนี้ สอดคล้องกับที่ Singhal (2004) ได้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถเป็นกรอบความคิดหลักในการพัฒนาสื่อแบบต่าง ๆ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นการดำเนินการต่าง ๆ ที่เชื่อมั่นว่า สื่อมวลชนระดับใหญ่และระดับเล็กเป็นสิ่งที่ทรงพลัง และการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนจะเกิดขึ้นเมื่อสาธารณชนมีโอกาสเข้าถึงสื่อประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะสื่อที่เหมาะสม

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการที่เห็นได้ชัดอีกรูปแบบหนึ่ง ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวนี้ คือ การโทรศัพท์ระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน เนื้อหาสารที่ใช้ในการสื่อสารคือ การแจ้งให้ทราบถึงข้อมูลหรือจำนวนนักท่องเที่ยว และการติดต่อประสานงานเพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเตรียมการด้านต่าง ๆ ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังพบเนื้อหาสารในลักษณะของการแจ้งและนัดหมายกับผู้นำชุมชนล่วงหน้าก่อนเดินทางไปพบเพื่อรับรายได้จากการจัดสรรรายได้ในการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่าการโทรศัพท์เป็นช่องทางการสื่อสารที่สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิผลอย่างยิ่ง แม้จะไม่ได้เห็นหน้าค่าตากัน แต่ทั้งสองฝ่ายสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารและโต้ตอบกันได้ทันที ถือเป็นวิธีการสื่อสารเพื่อแจ้งข้อมูลและติดต่อประสานงานที่เหมาะสมอย่างยิ่งกับสภาพชุมชนที่แวดล้อมด้วย

คลองมากมายและใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง ดังนั้น การโทรศัพท์จึงเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีบทบาทสำคัญและโดดเด่นอย่างยิ่งในการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิผลในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโขงพาง

- **รูปแบบการสื่อสารทางเดียวแบบเป็นทางการ** ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว พบว่ามีการใช้เอกสารและป้ายประกาศ ซึ่งผู้นำชุมชนใช้สื่อเอกสารและป้ายประกาศนี้ในการสื่อสารกับสมาชิกในชุมชน โดยเนื้อหาสาระเน้นการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศหรือเรื่องราวของหิ้งห้อยแก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะคนเรือ เพื่อให้สามารถนำไปบอกเล่าหรืออธิบายให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ ผู้นำชุมชนจะแจกเอกสารข้อมูลดังกล่าวให้กับคนเรือเพื่อนำไปอ่านหรือศึกษา และยังมีการติดป้ายประกาศข้อมูลเกี่ยวกับหิ้งห้อยไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวด้วย นับว่าเป็นสื่อเฉพาะกิจที่ผู้นำชุมชนใช้ในการสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลความรู้กับสมาชิกในชุมชน เป็นการสื่อสารทางเดียวที่ผู้ส่งสารมุ่งให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้รับสาร โดยไม่ได้คาดหวังถึงปฏิกิริยาโต้ตอบกลับ และใช้วัจนภาษาที่เป็นภาษาเขียนในการสื่อสาร ซึ่งจะเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นหลักฐานที่คงอยู่ได้นานกว่าการพูดคุยหรือบอกกล่าวทั่วไป ผู้รับสารสามารถเก็บเอกสารดังกล่าวไว้ศึกษาหรือนำมาอ่านทบทวนได้ทุกเมื่อที่ต้องการ จัดเป็นสื่อที่มีประสิทธิผลอีกรูปแบบหนึ่ง

ในสถานการณ์ที่เกิดปัญหาขัดแย้งภายในชุมชน พบว่าปัญหาข้อขัดแย้งที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโขงพางนี้ คือ ปัญหาเสียงรบกวนของเรือ โดยเฉพาะในตอนกลางคืนที่มีกิจกรรมนั่งเรือชมหิ้งห้อย และปัญหาอื่น ๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่สร้างความไม่พอใจจนเกิดการกระทำที่แสดงออกถึงการต่อต้านที่ค่อนข้างจะรุนแรง นั่นคือ การที่สมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชนบางส่วนโค่นตัดต้นลำพูหน้าบ้านของตนทิ้ง เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวมาแวะชมหิ้งห้อยหน้าบ้านของตน หรือบ้างก็นำไฟสปอตไลท์มาติดหน้าบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถมองเห็นหิ้งห้อยได้ชัดเจน ความขัดแย้งดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับปัจจัยความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากความเกลียดชัง อันเป็นความรู้สึกเชิงลบที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ของบุคคล ถ้าเป็นพฤติกรรมที่อยู่ໃใจ ก็เป็นลักษณะความไม่พอใจ อยากทำลาย หรือคิดในแง่ร้าย อยากให้สิ่งที่เกลียดได้รับความเสียหาย ถ้าเป็นพฤติกรรมแสดงออก ก็จะแสดงออกในลักษณะการต่อต้าน การคัดค้าน การหลีกเลี่ยง หรือทำลายไม่ให้ความร่วมมือ

รูปแบบการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนปลายโขงพางนี้ จัดเป็นการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน ระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ระหว่างสมาชิกใน

ชุมชนด้วยตนเอง และระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ รูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ และการสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ โดยรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ และรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยจะขอกล่าวถึงบริบทและสถานการณ์ที่เกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารต่าง ๆ ในสถานการณ์เกิดปัญหาขัดแย้งภายในชุมชนที่แตกต่างกันไป ดังนี้

การสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการ ได้แก่ การประชุมเพื่อสั่งการระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน โดยการเรียกคนเรือประชุม เพื่อสั่งการให้ปรับแก้ไขเครื่องเรือให้เสียงเบาลง และย้ำเน้นเรื่องมารยาทในการขับเรือ เป็นการสื่อสารเพื่อให้คนเรือทุกคนได้รับทราบปัญหาและช่วยกันแก้ไขโดยทั่วกัน ถือเป็นวิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิผล เนื่องจากเป็นการสื่อสารสองทาง ซึ่งทั้งผู้นำชุมชนกับสมาชิกกลุ่มคนเรือสามารถพูดคุย ชักถามข้อสงสัยกันได้ รวมทั้งสามารถเห็นปฏิกริยาและโต้ตอบกันได้ นอกจากนี้ การประชุมเพื่อสั่งการซึ่งเป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการ ประกอบกับสีหน้า แววตา น้ำเสียง และท่าทางจริงจังของผู้นำชุมชน จึงส่งผลให้สมาชิกกลุ่มคนเรือตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาข้อขัดแย้งดังกล่าว และร่วมมือร่วมใจกันปรับแก้เครื่องยนต์ของเรือเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ลักษณะของการสื่อสารสองทางแบบเป็นทางการดังกล่าว จึงมีลักษณะของการสื่อสารแบบบนลงล่าง (Top-down) เป็นลักษณะคำสั่งด้วยวาจาที่ต้องปฏิบัติตาม กอปรกับบทบาทของการเป็นผู้นำชุมชนก็สามารถทำให้ผู้รับสาร คือสมาชิกกลุ่มคนเรือเกิดความกลัวเกรงได้เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะการใช้การสื่อสารในการสั่งการที่สมบูรณ โดยเสนาะ ดิยาวี (2541) ได้กล่าวว่า องค์การต้องพยายามทุกวิถีทางที่ทำให้ทุกคนยอมรับ และกระทำตามคำสั่งโดยเคร่งครัด ดังนั้นหน้าที่ของการสั่งการ คือ การชักนำและการใช้อิทธิพลให้บุคคลหรือผู้ปฏิบัติงานในองค์การกระทำตามที่องค์การต้องการ

การสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการ เห็นได้จากการพูดคุยโดยตรงเพื่อคลี่คลายปัญหาระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกกลุ่มผู้อยู่อาศัยในชุมชน โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้เข้ามาคลี่คลายปัญหาด้วยการพูดคุยโดยตรงถึงที่บ้านของสมาชิกดังกล่าวด้วยตนเอง เพื่ออธิบาย ทำความเข้าใจ และคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับจัดขนมหรือของขวัญเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปมอบให้เป็นสิินน้ำใจในวันเทศกาลปีใหม่ ผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทอย่างยิ่งในการคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ และการที่ผู้นำชุมชนเดินทางไปพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนถึงที่บ้านด้วย

ตนเอง ถือเป็นรูปแบบการสื่อสารสองทางแบบไม่เป็นทางการที่เหมาะสมและโดดเด่นมากในสถานการณ์แก้ปัญหาข้อขัดแย้ง เนื่องจากผู้ส่งสารกับผู้รับสารสามารถซักถามข้อข้องใจหรือข้อสงสัยต่าง ๆ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ได้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน อีกทั้งสามารถสังเกตทิศทางของฝ่ายตรงข้ามได้ และยังแสดงถึงความใกล้ชิด ความห่วงใยดูแล และใส่ใจความสงบสุขของสมาชิกในชุมชน ตลอดจนสะท้อนถึงความไม่ถือตัวในฐานะที่มีตำแหน่งหรืออำนาจในการปกครองที่สูงกว่าด้วย ช่วยให้การแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ คลี่คลายไปได้โดยสำเร็จและราบรื่น

ภายใต้การสื่อสารที่มีเงื่อนไขของความขัดแย้งนี้ การแก้ปัญหาด้วยวิธีการสื่อสารจึงจำเป็นต้องอาศัยทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล ดังที่ทริแนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2526) กล่าวไว้ถึงลักษณะการปรึกษาหารือ ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการสื่อสารที่ผู้นำชุมชนใช้ว่า เป็นวิธีที่ทั้งสองฝ่ายเผชิญปัญหาร่วมกันและร่วมกันแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องผ่านสื่อกลาง เพื่อหาข้อตกลงอันเป็นที่พอใจและยอมรับของทั้งสองฝ่าย โดยทำความตกลงกันด้วยเหตุผล ปราศจากความรู้สึกและอารมณ์เข้าไปเกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ยังพบการพูดคุยโดยตรงระหว่างสมาชิกในชุมชนด้วยกันเอง ซึ่งพบว่าเป็นการสื่อสารระหว่างสมาชิกกลุ่มคนเรือกับสมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชน โดยเมื่อเกิดปัญหาข้อขัดแย้งหรือความไม่พอใจจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากเสียงรบกวนดังกล่าวจะพูดคุยบ่นว่าโดยตรงกับคนเรือ และฝากคนเรือมาบอกผู้นำชุมชนหรือทางศูนย์ฯ อีกที จากนั้นคนเรือจะรับมาแจ้งข้อมูลข่าวสารดังกล่าวให้กับผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาต่อไป

การที่สมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชนบ่นว่าโดยตรงถึงปัญหาเสียงรบกวนกับคนเรือ ถือเป็น การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ มีลักษณะการสื่อสารที่เป็นส่วนตัว และส่งข่าวสารได้รวดเร็ว เป็นการสื่อสารที่ทั้งสองฝ่ายมีฐานะเป็นลูกบ้านเหมือนกัน จึงสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างเต็มที่และตรงไปตรงมา ไม่ต้องเกรงใจกัน นับเป็นการสื่อสารตามแนวนอน (Horizontal Communication) ระหว่างชาวบ้านด้วยกัน แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการยับยั้งหรือแก้ไขปัญหาไม่ให้รุนแรงมากขึ้น และเมื่อคนเรือรับมาแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความไม่พอใจของสมาชิกผู้อยู่อาศัยในชุมชนให้กับผู้นำชุมชนได้รับทราบ ถือเป็น การสื่อสารตามแนวตั้ง (Vertical Communication) คือ การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up หรือ Upward Communication) ซึ่งเป็นการส่งข่าวสารจากผู้ที่อยู่ในระดับต่ำกว่าไปยังบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งหรือระดับสูงกว่า การสื่อสารในรูปแบบนี้จะ

ทำให้ผู้ที่มีตำแหน่งสูงกว่ารับรู้ข้อมูลต่าง ๆ ในระดับการปฏิบัติ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ทันที หากมีปัญหหรือข้อขัดแย้งเกิดขึ้น

การสื่อสารทางเดียวแบบไม่เป็นทางการ ในสถานการณ์แก้ปัญหาข้อขัดแย้งนี้ มีการใช้เสียงตามสายเพื่อขอความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนกับสมาชิกในชุมชน ซึ่งผู้นำชุมชนใช้เสียงตามสายเพื่อชี้แจงขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนให้ช่วยกันอนุรักษ์ต้นลำพูไว้ เพื่อประโยชน์ของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและช่วยให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น เป็นการใช้ช่องทางการสื่อสารที่สามารถชี้แจงและขอความร่วมมือสมาชิกในชุมชนได้โดยทั่วกัน และเป็นการส่งข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องการปฏิกริยาโต้ตอบกลับจากผู้รับสารในทันที

2. บทบาทผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

จากการศึกษาบทบาทผู้นำชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปลายโพงพางพบว่า บทบาทผู้นำเป็นบทบาทสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำพาชุมชนไปในทิศทางการพัฒนาที่ดีขึ้นได้ ถือเป็นประเด็นการวิจัยที่น่าสนใจและนำศึกษาอย่างมาก เนื่องจากบทบาทของผู้นำชุมชนนี้มีอิทธิพลและเป็นแรงผลักดันขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

สำหรับบทบาทของผู้นำชุมชนปลายโพงพางในการจัดการการท่องเที่ยว สามารถแบ่งออกได้ทั้งหมด 4 ด้าน คือ บทบาทในการริเริ่มก่อตั้งโครงการ บทบาทในการระดมและกระตุ้นความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน บทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และบทบาทในการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งภายในชุมชน ซึ่งบทบาทต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ ผู้นำชุมชนปลายโพงพางคนสำคัญอย่าง กำนัน ได้ใช้การสื่อสารในลักษณะต่าง ๆ แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่ง Cooley & Roach (1984) : Infante, Rancer, & Womack (1977) (อ้างถึงใน นางลักษณ ศรีอัษฎาพร เจริญงาม, 2541) กล่าวว่า องค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดสำหรับความสามารถในการสื่อสาร คือ ความรู้เกี่ยวกับการใช้รูปแบบวิธีการสื่อสารในสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม (appropriateness) และทักษะที่จะนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (effectiveness) ในที่นี้ กำนัน ได้นำทักษะทางการสื่อสารมาใช้ในสถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวได้ดีในระดับหนึ่ง นอกจากนี้จากความแตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ ทางกำนันก็ยังสามารถใช้การสื่อสารเพื่อจัดการได้ ซึ่ง Neil Postman (อ้างถึงใน ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์, 2533) กล่าวว่า สภาพแวดล้อมของภาษาส่งผลต่อลักษณะของถ้อยคำและเนื้อหาที่ใช้ในการ

ติดต่อสื่อสารกัน ดังนั้น สิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางภาษาก็คือ การใช้ภาษาที่เหมาะสม ด้วยการคำนึงถึงสภาพแวดล้อมโดยถามตัวเองก่อนทำการสื่อสารว่า ใคร คือผู้ที่กำลังจะสื่อสารด้วย และควรใช้ภาษาและเนื้อหาในลักษณะใดจึงจะเหมาะสม

นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนปลายโพงพางยังมีบทบาททางการสื่อสารที่เด่นชัดและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการช่วยให้การจัดการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในชุมชนก่อตั้งขึ้น และดำเนินการจนประสบความสำเร็จมาจนถึงปัจจุบัน ตามที่อ้อมทิพย์ เมฆรักษาวิช แค้มป์ และคณะ (2547) ได้กล่าวถึงบทบาททางการสื่อสารที่ส่วนบุคคลสามารถแสดงออกได้ไว้ทุกประการ คือ

1. เป็นผู้เปิดรับการสื่อสารจากโลกภายนอก (การสื่อสารขาเข้า)
2. เป็นช่องทางถ่ายทอดข่าวสารให้ประชาชนได้รับรู้ (การสื่อสารภายนอก)
3. เป็นผู้กลั่นกรองข่าวสาร
4. เป็นผู้แปลงเนื้อหาสารให้สอดคล้องกับชาวบ้าน
5. เป็นตัวสร้างรอยเชื่อมต่อการสื่อสารในแนวนอน (ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน)
6. เป็นตัวช่วยในกระบวนการตัดสินใจ
7. เป็นกลไกเร่ง (Catalyst) กระบวนการพบปะแสดงความคิดเห็น
8. เป็นเครื่องมือในการสร้างความโปร่งใส
9. เป็นผู้จัดเวทีสื่อสารทางความคิด
10. เป็นผู้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
11. เป็นผู้แก้ไขหรือบริหารความขัดแย้งของชุมชน โดยอาจเข้าไปเป็นผู้ตัดสินผู้ประนีประนอม
12. เป็นผู้รวบรวม/รับฟังความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน
13. เป็นปากเสียงให้แก่คนกลุ่มต่าง ๆ
14. เป็นแหล่งข่าวสารข้อมูลของคนในชุมชน

ดังนั้น บทบาทของผู้นำชุมชนปลายโพงพาง จึงสามารถวิเคราะห์ได้ว่า ผู้นำของชุมชนเริ่มต้นจากฐานะความเป็นผู้นำอย่างเป็นทางการ สำหรับสถานการณ์ของชุมชนปลายโพงพางจึงไม่ได้สร้างผู้นำให้เกิดขึ้นตามแนวคิดของ Ralph M. Stogdill (1974) ที่กล่าวว่า ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวยหรือเป็นใจตามทฤษฎีสถานการณ์ (Situational Theory) แต่กำนันเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกมานานแล้ว เนื่องจากได้แสดงให้เห็นถึงความรู้ ความสามารถ ความเสียสละ มีลักษณะของการเป็นผู้นำ มีความเชื่อมั่นในตนเอง เปิดรับ

วิทยาการแผนใหม่ ความยุติธรรม และมีจิตใจมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ซึ่งจิตจ้านงค์ กิติกิริติ (2532) ได้ระบุไว้ว่าลักษณะต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งในคุณลักษณะที่เอื้อต่องานพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งได้ทำหน้าที่ของผู้นำตามที่ จีรพรรณ กาญจนะจินดา (2522) ได้สรุปไว้ทั้งหมด คือ เป็นนักริเริ่มสิ่งใหม่ เป็นผู้แนะแนวทาง ผู้จัดการกิจกรรมของกลุ่ม และเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่ม

นอกจากนี้ กำนันธวัช บุญพัทธ์ ผู้นำชุมชนปลายโพงพางยังได้ทำบทบาทและหน้าที่ของผู้นำตามที่ พนม ลิมอารีย์ (2522) ได้เสนอไว้ทุกประการ คือ ผู้นำในฐานะผู้บริหาร ผู้นำในฐานะผู้วางแผน ผู้นำในฐานะผู้วางนโยบาย ผู้นำในฐานะผู้ชำนาญการ ผู้นำในฐานะตัวแทนของกลุ่มเพื่อติดต่อกับภายนอก ผู้นำในฐานะผู้ควบคุมความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ผู้นำในฐานะผู้ตัดสิน ประนีประนอม ผู้นำในฐานะที่เป็นบุคคลตัวอย่าง ผู้นำในฐานะสัญลักษณ์ของกลุ่ม ผู้นำในฐานะตัวแทนรับผิดชอบ ผู้นำในฐานะผู้มีอุดมคติ ผู้นำในฐานะบิดา และผู้นำในฐานะผู้ให้คำปรึกษา

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยพบว่า กำนันธวัช บุญพัทธ์ มีลักษณะสำคัญของผู้นำที่ทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ตามที่ อคิน รพีพัฒน์ ได้กล่าวไว้ คือ การเป็นผู้นำที่สมาชิกให้การยอมรับ รักใคร่ นับถือ และไว้ใจเป็นอย่างดี อีกทั้งการเป็นผู้นำที่มีความสามารถเข้าใจสภาพต่าง ๆ และปัญหาของสมาชิกในชุมชน และสามารถวางแผนโครงการที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลได้ตรงตามความเหมาะสมของชุมชน ลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นับว่าเป็นลักษณะสำคัญของผู้นำที่หล่อหลอมอยู่ในตัวของกำนันธวัช บุญพัทธ์ และเป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันขับเคลื่อนให้โครงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ประสบความสำเร็จจนถึงทุกวันนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน ควรมีการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ โดยใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมเป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงสมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว รวมทั้งให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวด้วย
2. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพาง ควรมีการสอบถามความคิดเห็นและประเมินผลจากสมาชิกในชุมชน เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุง พัฒนาการ

จัดการต่าง ๆ ในชุมชนให้มีประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป อีกทั้งยังเป็นช่องทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ ด้วย ถือเป็นการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนอีกระดับหนึ่ง

3. หน่วยงานภายนอกในระดับอำเภอและจังหวัดควรเข้ามาให้การสนับสนุนและร่วมมือกันเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยพยายามกระตุ้นการท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น ไม่ใช่เป็นเพียงกระแสที่เกิดขึ้นแล้วหายไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งกระตุ้นความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ และวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และจุดยืนของชุมชนต่อไป อย่าปล่อยให้กระแสการท่องเที่ยวเข้ามาปรับเปลี่ยนจนวิถีชีวิตท้องถิ่นหายไป

4. หน่วยงานภายนอก เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรให้ความสำคัญและเข้ามาให้การสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงดำเนินการสนับสนุนจนเกิดเป็นกระแสแล้วก็หยุดไป แต่ควรเข้ามาให้ข้อมูลความรู้ คำแนะนำต่าง ๆ เป็นระยะ ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนได้เห็นมิติใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อนำมาต่อยอดพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนของตนอย่างสืบเนื่องและยั่งยืนต่อไป

5. จากผลการวิจัยนี้น่าจะช่วยเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาในด้านการสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ที่มีทรัพยากรและรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวใกล้เคียงกับชุมชนปลายทาง

6. บุคคลและหน่วยงานอื่น ๆ สามารถนำข้อมูลจากผลวิจัยครั้งนี้ไปต่อยอดพัฒนาเพื่อให้ชุมชนอื่น ๆ มีการสื่อสารเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปแบบและประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงรูปแบบการสื่อสารในสถานการณ์การกระตุ้นความร่วมมือในชุมชน สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยว และสถานการณ์ความขัดแย้ง ของชุมชนปลายทาง ดังนั้นน่าจะมีการศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ในรูปแบบเดียวกันเพิ่มเติม เพื่อให้เห็นรูปแบบการสื่อสารที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนตามความเป็นจริงของชุมชน

2. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยถึงรูปแบบการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชน ซึ่งมุ่งเน้นการสื่อสารในการจัดการด้านต่าง ๆ ในแต่ละสถานการณ์ภายในชุมชนด้วยตนเอง เป็นการศึกษาในแง่ของเจ้าของโครงการ (Host) ดังนั้นน่าจะมีการศึกษาการสื่อสารในมิติอื่น ๆ เช่น การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ซึ่งเป็นมิติการสื่อสารระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว หรือศึกษาถึงกระบวนการแสวงหาข่าวสารเพื่อความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นมิติการสื่อสารของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3. การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดทางนิเทศศาสตร์มาเป็นกรอบในการวิจัย จึงศึกษาเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสารในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ของชุมชนปลายโพงพางเท่านั้น